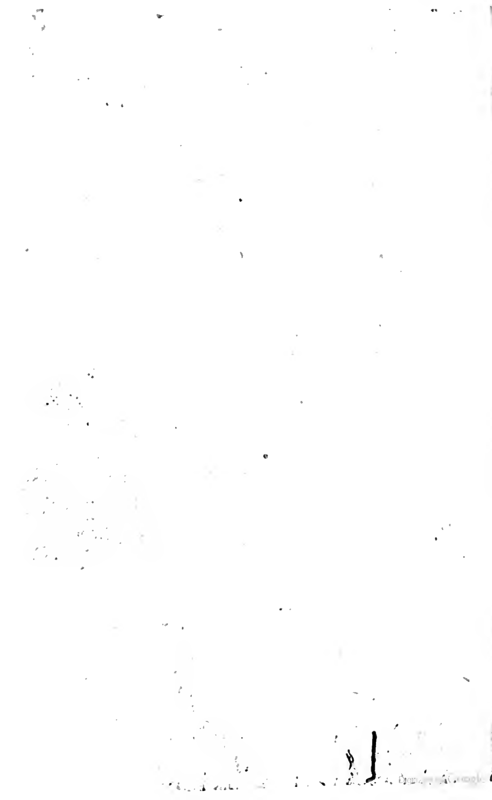

BIBLIOTECA NAZIONALE
6
13
A
14
VITTORIO EMANUELE

OBSERVATIONES IN POËMATA HOMERI ET VIRGILII.

E GALLICO LATINE REDDITÆ.

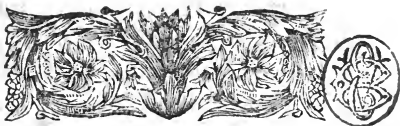

TRAJECTI ad RHENUM,

Apud *FRANCISCUM HALMA*,
Academ. Typogr. Ordinarium, 1684.

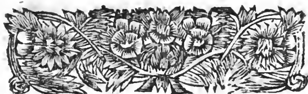

LECTORI.

Icuiſſet ſuperſedere hoc qualicunque vertendi labore, ſi eruditiſſimus harum obſervationum Auctor maluiſſet Latine (quod optime poteſt) quam Gallice cogitationes ſuas orbi literato exhibere. Extant ejus præter hunc libellum quinque alii, quibus ad utramque eloquentiam, tum ſolutam tum ligatam, ad dignoſcendas maximorum in utroque genere ſcriptorum

virtutes,ad cognitionem tam antiquæ quam hodiernæ Philoſophiæ, nihil limatius excogitari poteſt, nihil utilius. Non dubito, quin cauſas habuerit ſatis juſtas, cur vernacule ſcriberet: ſed & cauſæ ſunt non minus juſtæ, cur ea Latine vertantur, quæ & argumenti dignitate omnibus ſe commendant, & Romanæ Linguæ beneficio pluribus profutura haud vane creduntur. Non enim tam late patet Gallici Sermonis uſus. Ignoſcet celeberrimus auctor & interpretis conſilio, & humanæ imbecillitati, ſicubi forte in vertendo erratum fuerit: tu fruere, Lector, & Vale.

OBSERVATIONES IN POËMATA HOMERI ET VIRGILII.

Nter omnia opera, quorum capax est humanus animus, haud dubie excellit perfectissimumque habetur Poëma Epicum, utpote quod unum in sese continet omnes omnium reliquorum perfectiones. Ita judicant quotquot sunt eruditi: quamvis Aristo-

I. Observatio I. De pretio librorum Homeri & Virgilii.

De Poëtica c. 26.

ſtoteles, quod ad quantitatem, Tragœdiæ primas adſcribat; cujus cum partes minore claudantur ambitu, multo videtur aptior ad conciliandam voluptatem minus tædioſam. Conſtat nihilominus reliquas Poëmatis Heroici dotes, quibus ſupra Dramaticum eminet, tam eſſe grandes tamque notas, ut nemo negare audeat hoc ipſum eſſe excellentiſſimum inter omnes, qui ab ingenio perficiuntur, conatus. Homeri autem & Virgilii opera, cum omnium ſæculorum conſenſu in eo ſcribendi genere perfectiſſima ſemper atque abſolutiſſima habita ſint; ſtatuere de illis uter utrum præcedere debeat, id vero eſſet, meo animo, litem, quæ in his literis oriri unquam poſſit, maximam decidere, & pronunciare, quid illæ ipſæ habeant grande quidque perfectum. Majeſtatem enim ſublimitatemque, quæ in maximis

hiſce

hisce duobus poëtis eminet, nemo unquam æquavit.

Eruditus inter primos hujus sæculi Criticus Homerum Virgiliumque *omnis doctrinæ apices* apellat: ut omittamus interim suffragia duorum literatissimorum & judiciosissimorum Principum, qui fuerunt unquam. Alexander enim reperta post victoriam in scrinio Darii Iliade, eam *pretiosissimum opus animi humani* dicebat. Augustus vero nihil se tanti facere ac Æneida haud obscure testabatur, tum impatientissimo ejus videndæ desiderio, dum viveret Virgilius, tum cura studioque servandæ atque exornandæ, postquam ille mortem obiisset. Ut nihil, inquam, demus auctoritati duorum tam excellentium tamque in literis versatorum Principum, certum est nulla unquam opera tanto elegantium ingeniorum applausu excepta fuisse, nulla tam una-

Casaubon. Præfat. in Pers.

Plinius l. 7. c. 9.

Qui Homerum contemnunt, vix illis optari quid-

quam pejus potest, quam ut fatuitate sua fruantur. Casaub. differt. de Homero.

unanimi consensu probata: nec repertus est longo illo sæculorum decursu, qui meritissimas palmas in dubium vocare ausus fuerit, quin simul sese idem ludibrio prostituerit, & tam stolida vanaque arrogantia palam fecerit omnibus, quam foret pusilli infirmique judicii.

II. Qua ratione utrumque Poëma considerari debeat; ut recte cognoscatur.

Inter eruditos superioruum ætatum, quorum industria aliquid de Homero Virgilioque statuit, & comparationem utriusque parallelam fecit, eminent Macrobius, Julius Scaliger, & Fulvius Ursinus. Verum cum, ut Grammatici solent, exteriora tantum & superficiem (ut ita dicam) utriusque operis libaverint, neque penetraverint ad fundum usque, parum recte judicaverunt. Idem vitium omnibus pæne doctis errandi causam dedit, & præoccupata ab Homero mente præstrinxit quasi fulgure omnium oculos, qui ad eruditionis glo-

gloriam aſpirarunt. Scimus enim eos, qui Doctorum nomine cenſeri affectant, credere non minimum ad honorem famamque momentum adferre, ſi ſe ab Homeri partibus ſtare profiteantur, ipſumque anteponant Maroni: atque adeo iis neſcio quæ majoris ſcientiæ ſpecies videtur, amplecti & ſequi perfectam aliquam virtutem, quæ ut probe cognoſcatur, & majorem requirit acrimoniam ingenii, & profundiorem induſtriam. Profecto, uti opus eſt diffuſiore eruditione ad recte formandum de Homero judicium, quam de Virgilio: longe ſe abeſſe putant a vulgo, ſi huic illum præferant; eaque ratione & via haud obſcure præ cæteris eminere ſuam judicandi facultatem, qua maxime lætatur varia illorum hominum ambitiuncula, qui docti & ſcientes haberi volunt.

Rejiciendum eſt hoc præjudicium,

etiam eruditissimo cuique. Sæpe enim aptiores sumus ad judicandum, cum nos non esse aptos credimus: est quoque interdum auctoritas, auctoritatem non affectare; quia occupatus a præjudicio animus nunquam non amittit libertatem illam ingenuam & nulli addictam, qua necesse habemus, ut recte & sine affectu judicemus. Has ego partes sequerer procul habita præoccupatione, si vellem judicare de iis, quæ examino: protestor autem nihil me, nisi Observationes daturum & cogitationes super Poëmatibus duorum nostrorum Auctorum; potestatem porro omnem de hisce ipsis decidendi illis relicturum, qui sunt me sagaciores.

Ut ergo initium faciamus hujus quæstionis, non gravabor concedere Homerum longe vastioris ambitus campum aperire, quam Virgilium; multo esse diffusiorem in cha-

characteribus ; pingere multo elegantius cogitationes ſuas ; imagines quoque habere perfectiores , obſervationes magis morales magiſque ſententioſas , inventiones opulentiores , animum rerum omnium capaciorem ; artes omnes in numerato habere ; eſſe Poëtam , Oratorem , Mathematicum , Philoſophum , Aſtronomum , opificem , quandocunque libuerit ; plus varietatis habere in diſponenda Fabula , plus animoſitatis illius , quæ poëtam ſupra ſe rapit ; elocutionem nervoſiorem ; naturam feliciorem , factumque adeo Poëtam ipſo corporis atque animi temperamento ; verſus illius oſtentare plus magnificentiæ pompæque , ſuavius implere aures menſura ſua & numero , ſi quis exacte calleat artificium : de his autem omnibus poſtquam convenerit , nihil egerimus aliud , quam quod ſolent Grammatici : plura

enim examinanda veniunt, & quidem magis essentialia.

Itaque ut recte atque ordine disputationem suscipiamus, proficiscendum est a definitione Poëmatis Epici, videndumque quam habeat materiam, quam formam, quem finem, quasque alias partes. Epopœia, ait Aristoteles, est imitatio actionis illustris: & hoc quidem commune habet cum Tragœdia: differunt tamen in eo, quod Tragœdia imitatur per repræsentationem, Epopœia vero per narrationem. Materia igitur Epopœiæ est Actio Heroica; forma, Fabula; finis, instructio Principum & Magnatum.

De Poët. cap. 5.

Ad hæc sive principia sive regulas examinemus Homeri Virgiliique Poëmata: neque ultra illustria hæc opera consideremus per partes: nec conferamus inter se duorum maximorum Poëtarum descriptiones, comparationes, & epitheta. Exteriora

riora hæc ſunt ; & ſuperficiem tangunt tantum : nobis videndum erit, quid habeant eſſentiale & in propoſito & in executione. Id autem ut commode efficiamus, ſequamur ordinem partium Poëmatis Epici, quem ponit Ariſtoteles capite de Poëtica ſeptimo : eæ ſunt Fabula, Mores, Sententiæ, & Elocutio, ita Homerum & Virgilium committamus, & hoc ipſo quidem ordine.

III. Comparatio Fabularum Iliados & Æneidos.

Incipiamus a Fabula, Poëmatis Epici parte prima, eamque puram ac ſimplicem ſine ullis Epiſodiis & in Iliade & in Æneide conſideremus.

Iliadis Fabula eſt: unum e Ducibus exercitus Græci ſuccenſuiſſe Regi, caſtra reliquiſſe, neque amicis neque officio munerique ſuo auſcultantem ; deſeruiſſe communem Patriæ cauſam, ut morem gereret iræ & furori ſuo ; totum ſe dolori luctuique dediſſe in iſta ſua ſolitudine.

Hostes interim præclare rem gessisse, hac occasione usos; cæso autem amicorum primo, arma iterum cepisse vindictæ gratiæ; atque ita effrænem animi motum fecisse, id quod Ratio minime potuisset; superatum cæsumque tandem ab eo primarium hostium Ducem: habemus Iliados Fabulam, nunc Fabulam Æneidos videamus, reciso omni Episodiorum choragio.

Princeps quidam, ob adversam belli fortunam patriæque totius ruinam, fugere coactus, quærit ubique exterum regnum, in quo se ac suos stabilire possit: Deos Penates & Parentem fugæ comites assumit. Moti hac pietate Dii in partem veniunt discriminis, pulcerrimamque orbis universi oram propriam ei faciunt: ipse autem fundator fit florentissimi, quod unquam fuit, Imperii.

Committamus nunc inter se duas istas

iſtas Fabulas; & ex actionum magnitudine, ipſorum magnitudinem Heroum dimetiamur. Achillis actio & patriæ & ſuis pernicioſa eſt, ut ipſe profitetur Homerus: Æneæ vero utilis & glorioſa: alterum movit immoderata animi affectio, alterum virtus. Achilles cauſam præbet occidendi Patrocli amicorum optimi; Æneas & Diis & patri & ſuis omnibus ſalutem afferit ac libertatem. Poſterioris actio eſt Heroica, id eſt, ut definit in Moralibus Ariſtoteles, *ſupra hominem*: prioris ne rationalis quidem, habetque neſcio quem ferociæ characterem, quam idem ille Ariſtoteles virtuti Heroicæ ex diametro opponit: ut enim illa ſupra, ſic iſta infra hominem eſt.

ὑπὲρ ἄνθρωπον.

Perfectiorem habet finem Æneæ actio, quam Achillis: illa enim cum morte Turni rem totam conficit, hæc minime. Obſidio Trojæ annum etiamnum integrum poſt

Hecto-

Hectoris cædem continuatur: atque inde Quintus Calaber & Ægyptius Tryphiodorus, quorum uterque Homeri preſſit veſtigia, viderunt imperfectam eſſe Iliada, quia mors Hectoris non eſt operis terminus; gradus eſt tantum ad terminum. Quaquaverſus itaque conſideremus Æneida, felicius illam finiri, quam Iliada, & perfectius ſemper videbimus.

Si vero expendamus, quanti fuerit judicii, inventionis, ingenii, argumentum eligere, quod Romanos Deorum ſanguine oriundos faciat, præcipueque Auguſtum rerum tum potientem, eique tam artificioſe aduletur promiſſo æterno Imperio; Quam non pulcritudinem, quam non majeſtatem, atque excellentiam admirabimur in iſto inimitabili delectu Maronis? quid autem iſtis ſimile Homerus dare poteſt? ut enim nemo unquam ſcri-

ſcriptor tantum honoris patriæ ſuæ contulit, quantum Romanis Virgilius, quibus divinam dedit originem, poſteritatemque æternam lege Fatorum; ita non injuria Homerus dici poſſet dedecoraſſe ſuos cives, poſtquam Heroem ſibi finxit cujus ob furorem tantum Heroum perire neceſſe fuit, quos ille veluti victimas dolori ſuo atque iræ immolari immotus patiebatur. Hæc eſt cauſa, cur Plato tam acriter reprehendat iram Achillis, tam exitiabilem Græcis ac pernicioſam: quod & poſt Platonem obſervavit Torquatus Taſſus.

Poteſt nihilominus excuſari Homerus, quod hunc animi morbum argumentum fecerit ſui Poëmatis, eo quod iracundia veterum Heroum, ante prædicatam orbi manſuetudinem clementiamque Chriſtianam, non fuerit imbecillitas neque vitium, ut videtur innuere Torquatus Taſſus

in

in Dialogo de Virtute. Cum vero idem ille Plato iram non esse virtutem docet, nisi quando arma capit ad defendendam tuendamque rationem; conficitur iram Achillis nequaquam fuisse virtutem, quæ tam longe excesserit terminos rationis, quod & Tassus asserit secundo Opusculorum volumine. Est itaque materia Poëmatis Maroniani & felicior: & Latio ipsique auctori gloriosior; electio autem & sapientior electione Homerica & judiciosior.

IV. Comparatio duorum Heroum Achillis & Aeneæ.

Achillis actio cum sit multo admirabilior quam Æneæ, utpote quæ ab illo solo dependeat, sine auxilio aut societate cujusquam; illiusque adeo vel præsentia vel absentia bonæ malæque apud Græcos fortunæ sit causa; nemo est, qui non huic priores statim adscribit. Id vero non eodem modo se habet, si quis ordine omnia consideret, examinet-

que

que aliquanto propius duos iſtos Heroas. Et primo quidem obſervandum venit, veri eſſe ſimile Homerum in mente non habuiſſe, effingere nobis in Heroe ſuo ideam magni ducis aut principis perfecti: ſed monſtrare tantum voluiſſe, quam ſit exitiabilis inter ſocios discordia, atque ita actionem ponere, quæ eſſet & terribilis ſimul & admirabilis, ut ſenſit Torquatus Taſſus.

Longe aliam viam tenuit Xenophon, qui ut Cyrum ſuum ab omni parte perfectum redderet, non manſit intra limites veritatis: ideam duntaxat dedit Principis perfecti, juxta præceptum Ariſtotelis in Poëtica, qui poëtam imitari vult non ſimilia vel vitioſa, ſed perfectiſſima. Plato quoque libro de Legibus quinto docet, nihil eſſe imitandum, niſi quod ſit optimum. Deinde, ut imago in imitatione juſta debet

esse similis archetypo suo : ita hoc archetypum oportet, ut sit non hic aut ille homo vel Princeps ; sed idea Principis vel hominis, quoad ejus fieri potest, perfectissimi, atque ad hunc modum descripsit Plato perfectam justi hominis ideam, Xenophon Principis, Oratoris Cicero ; unicuique attribuentes id, quod esset optimum in idea, quam formabant.

Patet hinc non esse secutum has regulas Homerum in formando Heroe suo, utpote cui non exigua det vitia, & a quo nihil humani sit alienum : cum deberet cogitationi nostræ sisti tanquam cumulus omnium virtutum. Poema enim Heroicum (quod recte præcipit Paulus Benius) oportet, ut exprimat ideam perfectissimi Ducis : aut formet Heroa, in quo sit omnis virtus militaris & civilis.

In Sermonibus Academicis.

Atque hoc quidem præ Homero præ-

præcipuum habuit Virgilius. Cum enim ille in condendo Heroe suo aliam ideam non haberet, quam virtutes Herculis aut Thesei, aut cujusvis alius priorum temporum, quos sane non suspexit orbis, nisi propter corporis robur & audaciam: non est, quod miremur ea tempestate Heroem dedisse nobis, cujus mores adeo non sint boni. Neque in Historia rerum gestarum, neque in libris ulla extabat idea virtutis moralis. Et ut homines tum temporis graviores non habebant hostes quam monstra bestiasque feroces; opus erat viribus duntaxat & robore corporis ad acquirendam Heroici nominis gloriam. Nesciebant illi affectus animi immoderatos his hostibus multo periculosiores esse & terribiliores; neque cognita satis erat Moderatio nec Justitia.

Virgilius itaque, præterquam quod ex duobus Heroibus Homeri,

forti

forti Achille & prudente Ulysse, unum suum format Æneam, addidit quoque animositatem Ajacis, Nestoris sapientiam, infatigabilem patientiam Diomedis, aliasque virtutes, quibus Homerus characteres suos distinguit in utroque poëmate. His autem cum jungeret quicquid excellens fuerat in omnibus magnis viris, in Themistocle, Epaminonda, Alexandro, Annibale, Jugurtha, & mille aliis exterorum; in Horatio, Camillo, Scipione, Sertorio, Pompejo, Cæsare, & majore suorum numero; quid mirum, si Heroëm concepit animo infinitis partibus perfectiorem, quam fecerat Homerus? Eadem ratione celebrem istam Helenæ imaginem, sæculi sui miraculum ac stuporem, felicius atque exactius perfecit Zeuxis, quam Venerem suam Apelles. Zeuxis enim formandæ ideæ suæ collegerat, quidquid puellarum esset

pulcrum

pulcrum ea ætate atque perfectum, ut exprimeret; cum Apelles sola sua niteretur imaginatione, quam ita angustam experiebatur, ut coactus fuerit manum tollere de imperfecto opere, cum crederet non posse se tam bene finire atque inceperat.

Inæqualitas ista argumenti, de qua sermo est nobis, multo apparebit evidentius, si conferamus Achillem, qualem Horatius posuit, cum Maroniano Ænea. Animosus est Achilles ac fortis: sed & idem

— Iracundus, inexorabilis, acer,
Jura negat sibi nata, nihil non arrogat armis. *In arte Poëtica.*

Præter has virtutes parum sane Heroicas, crudeliter se gerit contra corpus occisi Hectoris, in quo alacri lætoque animo suam exercet vindictam; inauditoque avaritiæ exem-

exemplo vendit afflictissimo patri filii sui cadaver. ut nihil jam dicam de hominis levitate, cui ignosci non potest, deserentis grande illud ac magnanimo Græciæ totius consensu susceptum bellum, idque ob ereptam ancillam, cujus desiderio in lacrimas solvitur & lamenta, non sine apertissima pusillanimitatis confessione. Heros hic denique Homeri tam celebris, tam decantatus omnibus sæculis, quasi quædam epitome est omnis imperfectionis & vitii.

Virgilius e contrario omnes undique virtutes in unum cogit, quibus ornet Æneam. Religionem illi dat erga Deos, pietatem erga patriam, amorem atque amicitiam erga suos, æquitatem & justitiam erga omnes: audacem facit in subeundis periculis, laborum patientem, animosum fortemque in armis, in rebus gerendis prudentem. Bonus

est

eſt ubique, pacificus, liberalis, diſertus, pulcer, popularis, decora majeſtate conſpicuus; &, ne quid deſit, quod ad gloriæ cumulum in viro magno poſſit requiri, felix eſt. Opponi non incommode poſſunt Horatiano de Achille elogio duo illi verſus quibus Ilioneus Didonem alloquitur in primo Æneidos libro:

Rex erat Æneas nobis, quo juſtior alter,
Nec pietate fuit, nec bello major & armis.

Hæ ſunt tres illæ virtutes capitales e quibus conſtat verus Æneæ character, Religio, Juſtitia, & Fortitudo: laudabatur ab iiſdem Auguſtus, cujus imaginem in Heroe, quem Auguſto dicaverat, artificioſe exprimit Maro, ut recte obſervavit Segræſius. Quod quidem

 blan-

In præfatione Æneidos a se versa.

blandiendi genus longe est subtilissimum. usu autem venit Virgilio id quod tam ingeniose Trajano imperatori dixit postea Plinius; *fingenti formantique Principem, voto concipere succurrit similem huic quem videmus.* Ovidius quoque inter primas Augusti dotes Pietatem censet,

Fastor. lib. 2.

Sub quo delubris sentitur nulla senectus;
Nec satis est homines, obligat ille Deos.

Virgilius itaque ex virtutibus Augusti, aliisque longo ordine, quas apud diversos observaverat Heroas, formavit suum: est enim vera virtus Heroica nihil aliud, quam collectio in unum omnium virtutum, ut in Ethicis docet Aristoteles. Et profecto si voluerint Pythagoræi eum, qui mereretur aliis ut Rex præ-

præesse, non tantum carere vitiis, sed omni ex parte esse perfectum, adeoque omnes habere virtutes: quanto majore ratione convenit Heroem, ad cujus exemplum componendi sint Reges, virtute dotari consummatissima.

V. Uter sit bellicosior.

Conveniet nihilominus inter se his observationibus, etiamsi priores non damus Æneæ. Character enim ille Magnaminitatis, & strenuitatis, quem Achilli assignat Homerus, quique inter omnes alios maxime est Heroicus, multo ibi splendidius eminet atque illustrius, quam in Maroniano Ænea, multoque signatius Æaciden distinguit a sociis suis, quamvis & ii omnes sint magnanimi & strenui. Nihil enim omnino fieri vides sine illo; ille solus & prosperæ fortunæ auctor est, & adversæ in exercitu Græco.

Non diffiteor fortitudinem Achillis plus habere splendoris clariusque

oculos ferire quam Æneæ; hæc enim sola virtus est Heroica, qua dotatus ab Homero, & a reliquis ducibus distinguitur: quam ob caussam, cum sit sola; non potest non eminere: in Ænea vero, ubi quamplurimis aliis comitata est, haud ita evidenter apparet, decus enim suum miscet ac quasi confundit cum cæteris viri virtutibus, in Heroe Homerico nihil nisi Achillem reperias: in Maroniano autem offerunt se Menelaus, Agamemnon, Ulysses, Ajax, Nestor, Diomedes, imo Achilles ipse, si quis non incuriose consideret secundum Æneidos librum.

Negari quoque non potest; si recte calculum ponamus in discernenda vera Fortitudine a Temeritate, recteque consideremus terminos, quos in Ethicis Magnanimitati statuit Aristoteles; fortitudinis illum characterem, quo Virgil iusinsignit Æne-

Æneam, non potuisse altius efferri: quem ut bene noscamus, meditatione opus est; nihilque nobis elabi debet eorum, quæ ad occupandos animos valere judicavit Poëta.

Primum moneri facit Æneam ab Hectore, post mortem in somnis apparente, captam esse a Grajis Trojam, ita velle fata, ut funditus excidatur. Monet hæc umbra, cui sacrosancta Religionis fides abesse non poterat: utque plane persuadeat Æneæ fugam, non posse dicit servari urbem, quæ alioqui ipsius manu fuisset servata: illum autem abunde satisfecisse Patriæ virtute sua.

Sat Patriæ Priamoque datum.

Nihil habebat, quod quæreret ultra Æneas, cum e tam sancto teste disceret voluntatem Deorum. Excussus autem somno incendiis vicinorum, & rumore direptæ urbis,

domus suæ tectum ascensu superat, arbitraturus oculis causam tanti mali; protinus arma arripit, quibus patriam tueatur,

Pulcrumque mori succurrit in armis.

Nullo terretur periculo, quamvis solus; armatusque in publicum proruit. Nescius quo feratur, inconsultis amicis in ruinas fertur & flammas, & quoquo maxime vocabat miseranda confusissimæ urbis facies. Occurrunt Corœbus, Dymas, & Hypanis, cum paucis suorum, quos in hostem ducit, & exemplo suo incendit. Androgeonta unum e ducibus adversæ partis cædit dextra sua; ingentemque Græcorum stragem edit exigua suorum manu; mutat clipeos, & Danaum insignia Phrygibus aptat, tanto quidem cum successu, ut multos ejiciat extra

In flammas & in arma feror.

Moriamur, & in media arma ruamus.

extra urbem, qui fugam capessunt ad naves. Immenso autem oppressus numero, cum jam cecidissent Dymas, & Hypanis, & amicorum reliqui, regiam petit, quæ acerrime oppugnabatur, defensurus Priamum Priamique familiam. Quo cum advenisset serius, omnia late jam tenentibus & vastantibus Grajis, derelictus a cunctis, postquam longævum Regem Reginamque cum liberis ante aras vidisset mactari, domum repetit expositurus vitam pro patre. a matre autem Venere dextra prehensus detinetur, quæ discussa mortali caligine, natum docet contra Deos arma geri, Deorum inclementiam evertere. Trojanas opes, urbemque a culmine sternere; Jovem quoque & cum Junone Palladem a partibus stare Græcorum. Itaque Æneas, qui videbat inimica Trojæ numina,

Diffugiunt alii ad naves, & litora cursu Fida petunt.

Instaurati animi, Regis succurrere tectis, &c.

Jamque adeo super unus eram.

Adspice (namque omnem quæ nunc obducta tuenti mortales hebetat visus, &c.

debebat hic retinere armorum impetum, nisi mallet impius haberi, & temerario ausu resistere tot Diis conjuratis. Nihilominus cum venisset domum, sanguinem suum fusurus pro conservando patre, eumque videret nolle excisa patria vitam producere, arma rursus capit, ut cadat saltem honesta morte. quo incepto ut demoveatur, opus est prodigiis & monitis cælestibus, quæ ipse interpretatur Anchises iisque solis auscultat Æneas. Diis cedit, non hominibus. Nescio sane utrum magnanimitas unquam major esse possit. Initium hoc est fortitudinis Æneæ: quicquid in sequentibus libris strenue facit, impressum gerit characterem istius virtutis, quam admiraremur vel hoc nostro ævo, ubi sine ullo discrimine pulcerrimi tituli honorem brutalitati damus ac furori & temeritati.

Hic ferro accingor rursus, subitoque fragore Intonuit lævum. Cessi, & sublato montem genitore petivi.

Non erit arduum ex his Observationi-

tionibus ſtatuere, utrum Achilli an vero Æneæ palma adjudicari debeat, quisve eorum melior ſit & perfectior; quæ pars eſt maxime eſſentialis poëmatis Epici. Tranſeo ad ſecundam, quæ conſiſtit in Ordine Fabulæ, ſive Diſpoſitione.

VI. De ordine ſive diſpoſitione Fabulæ utriusque Poëmatis.

Diſpoſitio illa e tribus naſcitur rebus, ex connexione naturali actionis principalis partiumque omnium, quæ illam componunt; ex juſto verſimilium & admirabilium temperamento; ex apta epiſodiorum congruentia cum actione principali. Atque hæc tria, quæ rerum conſtitutionem conficiunt, (σύνθεσιν τῶν πραγμάτων vocat Ariſtoteles) adeo ſunt eſſentialia poëmati Epico, ut ſine illis perfectum eſſe non poſſit.

Actio, quæ prima eſt, debet eſſe ſecundum Ariſtotelem integra & perfecta: id eſt, ut ipſe explicat, quæ habet initium, medium, &

In arte Poëtica. finem. Vult autem Horatius, ut tres istæ partes bene inter se cohæreant,

Primo ne medium, medio ne discrepet imum.

Videamus, quid super hoc præcepto observari posset in utroque Poëmate. Si actio principalis in Iliade, Bellum est Trojanum, ut judicavit Horatius, magnus hac in arte arbiter, qui Homerum vocat *Trojani belli scriptorem*, & alii plures: mutila est & imperfecta. bellum enim Trojanum neque finem in Iliade, neque initium habet: non aliter ac statua, cui cum capite pedes desunt. Talis est apud Flaccum faber, *Infelix operis summa, qui ponere totum Nesciat.* Si vero est ira Achillis, quod quidem vero similius, quodque ipse Homerus in propositione fatetur; ira ista

Epist. 2. lib.

In arte Poët.

ista re vera initium habet; sed neque finem, neque medium: superatur enim atque ejicitur ab alia ira contra Hectorem propter cædem Patrocli. Habemus itaque duas iras, priorem ob amissum amicum, alteram ob ereptam amicam. Maximum autem vitium est, quod reliqua pars poëmatis nullam habeat connexionem cum ista ira: ipse Homerus decem & octo librorum spatio nihil de ea cogitat amplius, non aliter quam si propositionem suam & consilium esset oblitus, quod veluti Cynosura quædam vel Helice semper ante oculos habendum est, aut necessario errandum. Longo isto tractu nihil loquitur nisi obsidiones, prælia, invasiones inopinatas, concilia Deorum, &c. quæ omnia referuntur ad obsidionem Trojanam. Hæc est causa, cur arbitratus sit Horatius argumentum Iliados esse bellum Trojanum, quod & nomen

ipsum indicat. Unde unde itaque consideremus hoc poëma, imperfectum reperiemus ab hac parte. Neque perfectior actio est Odysseæ quam Iliados. inchoatur Odyssea per peregrinationes Telemachi, finitur autem cum erroribus Ulyssis. Omnia fiunt Telemachi gratia in quatuor primis libris: narrant illi Menelaus Nestor, aliique Principes Græci, variam obsidionis Trojanæ fortunam; nihil prorsus cogitatur de Ulysse. unde judicavit Paulus Benius Fabulam Odysseæ esse omnino duplicem. Ut jam non statim in hanc sententiam abeamus; verissimum est, difficulter inveniri posse justam connexionem actionis principalis, eamque proportionem, quam requirit Horatius, eo quod posuimus præcepto, ad partes apte & naturaliter conjungendas. Quinimo ipsum iter Telemachi nullam habet proportionem ad iter Ulyssis,

In Sermonibus Academicis super Homero & Virgilio.

quod

quod eſt actio principalis : nihil ad rem facit, neque vel ullam occaſionem præbet reducendo Ulyſſi, quod fit per diſpoſitionem Jovis & auxilium Phæacum. Inde Benius quatuor primos Odyſſeæ libros neque epiſodia eſſe dicit, neque partes actionis, nullamque habere connexionem cum reliquo opere. profecto, quid ſint, neſcimus.

Æneis illo mihi vitio carere videtur. Solvit e Phrygia Æneas, iter facit, & in Italia regnum condit. recte hæc omnia cohærent, & ad ſtabiliendum novum imperium referuntur, quod verum eſt Poëmatis argumentum. ad finem præterea ſuum reſpicit ſemper Virgilius, neque extra oleas unquam ſpatiatur;

Semper ad eventum feſtinat, &
in medias res,
Non ſecus ac notas, auditorem
rapit.

 Quinimo

Quinimo felicior eſt quam Homerus in diſponendo ordine rerum & eventuum ſingularium, qui ſpectare debeant ad univerſalem poëmatis ſui diſpoſitionem.

Hic autem ordo atque hæc apta materiarum diſpoſitio conſtituunt admirabilem illam ſymmetriam & proportionem, in qua ſola conſiſtit perfectio & pulcritudo magnorum operum, quæ neque perfecta ſunt, neque pulcra, niſi quatenus partes commode inter ſe cohærent & conveniunt. Unde advertit Benius, Poëma non debere judicari perfectum propter hujus aut iſtius membri pulcritudinem, ſed omnium membrorum ſimul.

Juſta iſta partium proportio & convenientia, quam inter ſe habere debent, multo illuſtrius ſine controverſia in Æneide eminet, quam in Iliade. Omnia hic ſuo ordine ſunt poſita ſuoque loco; neque unquam

quam mortalium ullus hanc rerum & eventuum collocationem melius & exactius servavit Virgilio, plane ex præscripto Horatii, quod supra omnia commendat poëtæ,

Ut jam nunc dicat, jam nunc debentia dici
Pleraque differat:

Statuit vero Horatius omnem pulcritudinem operis omnemque perfectionem in eo ordine consistere, quia inde omnis est gratia.

Ne nimius hic sim in observandis notandisque singulis, comparabo tantum inter se ludos, quos facit Achilles in morte Patrocli, vigesimo tertio Iliados libro, cum iis quos Æneas instituit in apotheosi patris Anchisæ quinto libro Æneidos.

Ludi ex illarum actionum sunt numero, quæ fieri possunt in vita Herois, & locum habere in materia Poëma-

Poëmatis Heroici; habent enim occasionem ostentandæ magnificentiæ, quæ est una ex attributis Heroicis. Virgilius suos quinto facit libro; primo quidem, ut lectoris sui imaginationem oblectet distrahatque a funesto illo mortis Didonis, quam in quarto repræsentaverat, spectaculo, in quo erat crudele quiddam; deinde ut ipse quiescat nonnihil, ubi quiescere facit Heroem suum. Tales porro deliciæ, ut placeant, in loco suo esse debent;

Horat. ad Pison.

Ne spissæ risum tollant impune coronæ.

Male ludos dedisset secundo tertiove libro, quievisset enim nimis cito: quod contra Homerus nimis tarde facit tertio & vigesimo. Serum hoc est; nimis sumus lassi; nihil nos remorari debet, postquam perventum

tum eſt tam prope ad calcem. Neque enim ſapienter faceret aliquis, qui redux ab Indis, dum poſt abſumtos in itinere duos annos Romam contendit, menſem integrum Venetiis deſideret, ut luderet aleam. Et profecto poterat magis eſſe ſerius Homerus in fine operis ſui: nam non videtur incredibile defeſſum jam aliquantulum fuiſſe; neque, cum abeſſet a meta tam prope, debebat tam longe recedere. Multo plurima ſunt in illa ludorum pompa plaue incredibilia. Actores ipſi longa ſua verboſitate exhauriunt patientiam lectoris.

Altera pars diſpoſitionis, juſtum nempe temperamentum inter Admirabile & Veriſimile, eſſentialis quoque eſt poëmati Epico, in quo ineſſe debet admirabile, ut Magnates, quorum gratiafactum eſt, moveat & incendat ad res magnas: requiritur autem ut & pariter ſit veriſi-

risimile, ne æmulationem illorum desperatione consequendi extinguat. Ipsa certe veritas, cui soli servire debet Historicus, quæ interdum nimis est valida, quam ut quenquam incitet ad imitationem sui, non semper tam idonea est materia poëmati Epico ac verisimilitudo; quæ majorem habet convenientiam cum iis rebus, quas homines perficere solent. Verbi gratia, actio Samsonis, tot Philistæos una asini maxilla occidentis, Heroica est; tamen non potest esse argumentum poëmatis Heroici. Nam etsi vera est, non est verisimilis; atque ideo nimis mirabilis, quam ut ad imitandum proponi queat. Hic igitur excessus declinari debet per justum verisimilitudinis temperamentum, sine qua omnia fiunt fabulosa & incredibilia, neque movent quenquam: nemo enim movetur nisi ab illis rebus, quas credit fieri posse.

Vi-

Videamus utrum Homerus hoc præceptum felicius fuerit secutus, quam istud prius. Tam parcus est in verisimili, in admirabili tam prodigus, nimio quodam desiderio excitandæ ubique admirationis, ut nihil reliquum faciat, vel Rationi, vel Affectui, vel ipse denique Naturæ: omnia per machinam fiunt. Si Priamus amisit filium Hectorem, necesse est mittatur a Jove nuncia Iris, quæ moneat senem, uti curam gerat occisi corporis, idque redimat ab Achille. Pater ille tam amans hujus gnati, tam superstitiosus in observandis funerum cærimoniis, nonne per se mentem advertere potest, ne avibus & feris laniandum relinquat depositum tam carum? machina requiritur, ut sentiat se esse patrem.

Si Telemachus in Odyssea quærit Ulyssem per omnem Græciam, pedem movere non potest sine auxi-

lio Minervæ. Ab illa ducitur ubique, ab illa ad omnia impellitur; ipse per se nihil facit, nihil cogitat. Grandem infantem dicas, qui sub nutricis cura gressum ponere discit. Cum honoris cupido, cum officii caritas & ipsa natura movere deberent juvenis animum timentem patri, annos pæne octodecim absenti, quid opus erat ad externum auxilium recurrere, & ad machinam? Hæc ipsa quoque machina nihil habet quod sit verisimile; quia Minerva Telemachum quæsitum ducit per Græciam universam, eo tantum loco excepto ubi degebat Ulysses, quem illa non debebat ignorare, cum esset Dea, cui nihil ignotum.

Tamen sic solet Homerus, qui ubique alta captans, ut semper sit admirabilis, omnia modis facit inusitatis & plus quam naturalibus. Crederes Deos apud illum histrioniam exercere, & permutato statu

u quamvis personam induere. Mercurius aurigæ operam locat Priamo, tum ut eum sistat Achilli redemturum filii sui cadaver, tum ut tutum præstet a Græcorum excursionibus antequam intraret castrorum vallum: Jupiter ejusdem Mercurii ministerio utitur in sopiendis Græcis: ut autem Achilles tangatur dolore paterno, necesse est Thetidem matrem præmitti, quæ Jovis jussu molliat ferocem gnati animum. Ut verbo dicam, omnia per ambages geruntur, Deorumque ministeria, quos neque ordo suus neque tranquillitas ab immani hac servitute defendit.

Omnia alia apud Virgilium, qui religiosissime observat, id quod post illum Horatius præcepit in Epistola ad Pisones:

Ne Deus intersit, nisi dignus vindice nodus
Inciderit.

Ea

Ea ratione poëta judiciosissimus Mercurii interventu Æneam ex terribili inquietudine animique æstu, quo jactabatur, eximit libro quarto. Data Didoni fides Carthagine tenet suspensum, fata filii promissumque a Diis sine fine imperium urgent, ut classem solvat: huc atque illuc impellitur; instat & premit hinc Didonis amor, illinc religio Deorum: opus est jussu cælesti divinaque potentia, ut emergat ex tam vasto curarum gurgite. Ipsa necessitas monentem hic inducit Deum, qui rumpat omnes nodos: quod fit per Mercurium.

Ejusdem artificii est, quod libro primo narratur. Non pastor aliquis aut venator erranti Æneæ viam monstrat, id quod erat naturale; apparet ipsa filio Venus, quem docet in qua sit regione, quam sortem habuerint socii, quos periisse credebat, & qua deinde via sit insistendum.

dum. Illo enim rerum articulo necesse erat a Deo aliquo mœstum Æneæ animum in spem meliorem erigi, quippe qui vix modo evaserat ex insana tempestate, qui ante oculos suos aliquot suæ classis naves fluctibus viderat hauriri, qui ventorum undarumque turbine distractus ejiciebatur in litus desertum, procul ab omni humano auxilio, & pæne adactus ad desperationem. Non debebat poëta hic relinquere periclitantem, & extrema omnia metuentem: erat quoque verisimile Deos non odisse illum cujus pietati tantum debebant, cujus fugæ & exilii comites erant: exigebat præterea decorum, meliorem animum a matre inspirari gnato, etiam postquam ipsius fata e Jove didicisset.

Accedit, quod, quamquam machinæ apud Virgilium plus habent rationis & verisimilitudinis, minus tamen reperientur frequentes minusque

nusque coactæ, si quis utrumque expendat cum cura. Ipsa illa parca raritas ministeriorum Divinorum longe melius respondet & ordini Divino. & conditioni, multisque partibus judiciosior est in Virgilio quam in Homero, quem idcirco Dion Chrysostomus vocat χαλεπώτατα ψευδόμενον.

Est præterea genus quoddam Admirabilis, de quo Homerus in omni sua anxia admirabilium affectatione ne somniavit quidem, nempe feminas inducere bellicosas ac pugnaces; quod cum sit remotum a sexu quam longissime, insignem inde ornatum operi suo conciliavit Virgilius, cum undecimo libro talem depingit Camillam. Quod, post Dionem Chrysostomum in oratione de Rebus Trojanis, observavit in opusculis Torquatus Tassus.

Dispositionis tertia pars est Episo-

ſodiorum miſtura cum actione principali. Epiſodium eſt digreſſio ab argumento: quocirca neque grande debet eſſe, ut bene ſervetur proportio; neque coactum, aut longe petitum, ne peregrinum aut alienum videatur; denique non nimis frequens, ne confundat ac turbet argumentum. Homerus inchoat Odyſſeam, perfectiſſimum duorum illius Poëmatum, ab Epiſodio quatuor librorum; abit ab argumento, prius pæne quam acceſſerit; &, ut domum ſtruat juxta regulas artis, incipit a parte quadam, quæ eſt extra totum opus, ſecundum obſervationem, quam ſupra poſui.

Talene quicquam reperitur in Epiſodiis Virgilii? mire omnia conveniunt cum argumento, uti illud de Pallante & Euandro, de Niſo & Euryalo, de Camilla, & quæ plura occurrunt. Illud ipſum de Didone, omnium longiſſimum & ſpatioſiſ-

ſimum, nunquam ab Herois perſona diſtractum eſt; ipſe loquitur, ipſe fortunas ſuas narrat: nuſquam fere ab argumento diſcedit, quin ad ſe ipſum redeat frequenter. Quod fruſtra quæras & in Iliade & in Odyſſea: ex oculis amittimus, idque plurium annorum ſpatio, utrumque Heroem, Achillem & Ulyſſem: & multum adhuc itineris reſtat, priusquam iterum appareant.

Examinandum iis relinquo, qui non perfunctorie expendent utriusque Epiſodia, utrum Homeri tam parum ſint coacta & affectata, tamque naturalia, atque illa, quæ apud Virgilium. Quid commune habet vulnus Marti a Diomede inflictum cum ira Achillis? Multus eſt in hoc caſu Homerus libro Iliados quinto: Mars, plorans ut inultus puer, conqueritur Jovi, a quo mordacibus jocis excipitur. arceſſitur

ſitur Pæon, medicus Deorum, ut ſaucio medicinam faciat: accedit & Hebe Dea; Poëta, cui placet tam amœnus locus, urget propoſitum quantum poteſt, ac bellos ludos facit, & ad miſericordiam lectorem moveret, niſi obſtaret Genius majeſtatis Homericæ.

Ne omnia particulatim conſideremus, quod infiniti foret operis; Virgilius nunquam abit ab argumento, Homerus fere ſemper, & varia multiplicique Epiſodiorum copia, torrentem imaginationis ſuæ intemperiem ubique ſequitur nullo facto diſcrimine. non diſſimilis eſt peregrinantibus, qui ubique hærent admirabundi, quamvis multum adhuc reſtet itineris. nullus ictus vel infertur vel excipitur in medio pugnæ ardore, unde non occaſionem captet hiſtorias narrandi & genealogias.

Mores, ſecundum Ariſtotelem, VII.

De Moribus. tertiam partem occupant in diſpoſitione Fabulæ ; neque hi tantum poëtam ſpectant, quantum actores & perſonas, e quibus conſiſtit Actio. Quam non hic differentiam inveniemus inter duos maximos poëtas? Reges & Principes apud Homerum convicia de plauſtro jaciunt. Agamemnon in Iliade impudenter atque impie inſultat magno Apollinis ſacerdoti Chryſi, raptam filiam timida reverentia, nec ſine muneribus repoſcenti. Nihil ſe facere dicit inſignia ſacerdotii, quibus certe honorem & cultum debebat. Chryſes ipſe neque melius neque honeſtius loquitur, ubi Apollinem obteſtatur, ut ſevere vindicet hanc injuriam, & perdat omnes Græcos. Dure ſane atque crudeliter ; cum Sacerdotis ſit pro ſalute populi proque imperii conſervatione Deos precari.

Achilles libro nono decimo multo cum queſtu exponit metum, quo an-

angitur, ne muſcæ vulnera Patrocli occiſi inſideant, unde poſſet putreſcere totum corpus, & deformius fieri. Metus ille de muſcis eſtne ſatis dignus tanto Heröe? Poëta ipſe ſatis prudens, qui faciat Thetidem Deam abigere muſcas?

Ulyſſes, qui tanquam omnis ſapientiæ exemplar proponitur, inebriari ſe patitur apud Phæacas; unde reprehendunt Homerum Ariſtoteles & Philoſtratus. Sed unde ſapientiſſimo viro tanta dementia, ut obliviſcatur tam cito uxorem ſuam fœminam pudiciſſimam, filiumque, quem amabat tantopere, quo ſe irretiendum præbeat inſidiis proſtitutiſſimæ Calypſus & infamis veneficæ Circes; neque, Rex cum ſit, detrectet pugnis certare cum homine mendico & miſerabili Iro? Priamus nequaquam ut patrem ſe gerit; crudelis eſt in reliquos liberos, ut exprimat dolorem, quem ce-

pit ex morte Hectoris. Malle se dicit omnes videre occisos, modo reviviscat Hector. poterat mitiore oratione ægritudinem suam expressisse.

Nihil dicam de inhumana feritate Achillis contra corpus jam occisi Hectoris. Audiamus nobilem Ciceronis locum: *Trahit Hectorem*, inquit, *ad currum religatum Achilles, lacerari eum & sentire, credo, putat, & ulciscitur, ut sibi videtur.* Non est hæc satis Heroica voluptas. Congressus ille Ulyssis & filiæ Alcinoi in sexto Odysseæ plane terminos honestatis excedit; & Nausicaa, sive commiseratione ducta sive curiositate, oblita videtur pudoris sui.

Tuscul. Quæst. L. 1.

Denique Decorum in utroque Homeri poëmate parum servatum est: patres facit duros & crudeles; Heroes inconstantes & passionibus animi nimis obnoxios; Deos ærumna-

mnabiles, inquietos, vitilitigatores, quique se oderint mutuos: utpote qui nihil adhuc profecissent in Philosophia Stoica, quam deinceps Zeno ejusque sectatores docuerunt homines, ut eos rationis capaciores redderent & perfectiores, quam sunt in Iliade & Odyssea Dii. Omnia in Virgilio contraria Drances & Turnus succensent alter alteri, atque in se mutuos invehuntur, sed ut decet viros primarios: amor Æneæ & Didonis, fatendum est, non habet, quo pergat ulterius; sed neque pudor læditur, neque honesta vivendi ratio: Dii ipsi nunquam indecore se gerunt: quicquid ad officia vitæ, quicquid ad probos mores spectat, religiosissime servatur. Quippe Virgilius admirabile illud Terentii artificium ante oculos habuerat, cui in moribus, supra Cæcilium & Plautum, aliis dotibus insignes,

palmam aperte dedit Varro.

Ignoscendum hac in parte Homero : ætas illa , qua scribebat , moribus vivebat incompositis. Nondum orbis principia honestatis & decori habebat ; ista de moribus Philosophia perfectior erat & notior tempestate Virgilii , in quo nunquam falsa est, ut in Homero. Virgilius enim ne dissimulare quidem potest,quid sentiat de injustitia bellorum civilium , quamvis Augusto causæ fuissent acquirendo & stabiliendo imperio : nullo modo probat hanc pestem , & , quanquam sub Monarchia , quasi animo adhuc in Republica versaretur , palam condemnat , sed longe delicatissime, blandiens etiam Augusto , omnis calamitatis auctori ;

Tuque prior , tu parce , genus qui ducis Olympo ,
Projice tela manu , sanguis meus.

Adeo

adeo tenax eſt boni & æqui, adeoque contrarius adulationi, quæ tamen ſub majeſtate imperii jam cœperat radices agere.

VIII. De Sententiis.

Tranſimus ad Sententias, quartam Poëmatis partem, quibus adeo cum moribus bene convenit, ut ex iiſdem & hæ & iſti naſcantur principiis. Conſtat enim Sententias revera nihil eſſe aliud, niſi expreſſiones & imagines morum. Unde mirum non eſt, Homerum hic a Virgilio ſuperari, qui tam probe cognitam habuerit & perſpectam Morum diſciplinam. Quod ſæculo debet, quo ſcribebat, politiori longe atque elegantiori, quam fuit ætas illa, quæ Homerum produxit, ſtudioſiorem bene dicendi, quam bene cogitandi: ſunt enim ejus ſententiæ nunquam tam pulcræ, quam oratio eſt. Non ero longus in comparatione hujus illiusque; recenſebo tantum quasdam ſententias Homericorum He-

roum, unde de cæteris quoque judicium fieri possit. Agamemnon in primo Iliados libro causam nullam adfert, quapropter Chryseida nolit reddere, nisi quod ipsam amet, & multo pluris faciat, quam Clytemnestram. Egregium vero maritum, qui puellam ignotam & peregrinam præferat Reginæ, uxori suæ, fœminæ non contemnendæ.

Nestor, libro nono, Agamemnoni, consultanti super rebus per Achillis absentiam male gestis, respondet habere se consilium admirabile, & quo neque melius neque sapientius inventum sit unquam ab ullo homine post orbem conditum: inepte venditat prudentiam suam bonus senex; quem profecto oportebat modestiorem esse id ætatis atque sapientiæ. Consilium ipsum non est adeo magni momenti, nihil enim aliud suadet, nisi placandum esse exulceratum Achillis animum

blan-

blanditiis verborum & largis muneribus, inducendumque ut ad arma redire velit. Non eſt hoc tam inuſitatæ ſapientiæ: quivis, cui vel mediocriter pectus ſaperet, ſufficere potuiſſet dando iſtiuſmodi remedio.

Antilochus Neſtoris filius, libro vigeſimo tertio, prolixum colloquium habet cum equis ſuis, quos exhortatur, ut omnibus nervis curſui incumbant, quo prævertant equos Menelai & Diomedis, in ludis, quos dabat Achilles in funere Patrocli. Incitat eorum virtutem *verbis, quæ timido quoque poſſent addere mentem*, ſed argumentis admodum puerilibus: Neſtorem enim patrem dicit, niſi fortiter faciant, nullam de iis curam poſthoc habiturum, imo vero ſtatim occidendos daturum: denique oratorem valde patheticum agit, ut moveat bruta. *Horat. Epiſt.*

Verum eſt Homerum excuſari a Plu- *In libro de Homero.*

Plutarcho quod hoc loco Antilochum, alteroque item Hectora induxerit cum equis ſuis loquentes, idque reſpectu Metempſychoſeos, quam didicerat ex Pythagora: ego vero quemvis judicem capio, utrum ex præſcripto iſtius Philoſophiæ beſtiæ evaſerint minus beſtiæ, & magis capaces rationis.

Jupiter, libro quinto Iliados Marti a Diomede vulnerato objectat inviſiſſimum eſſe eum ſibi omnium Deorum, dignum videri hac calamitate, utpote qui matris Junonis conſiliis nimium obſequeretur, cujus ingenium eſſet intolerabile atque intractabile. Mirificum vero Deorum Regem, qui ita de conjuge ſua ſentiat, quique tam belle conſoletur filium graviter ſaucium! Infiniti eſſet laboris omnia, quæ hujus ſunt notæ, animadvertere. Præterquam quod Virgilius ignorat iſtiuſmodi nævos, ſemper ſerius eſt, ſemper magnificus,

cus, semper sublimis, & servantissimus characteris Heroici: nunquam ad ineptias descendit, neque splendorem ordinis sui negligit: quod non raro contra factum est ab Homero, qui, Majestatis suæ immemor, nimia quadam familiaritate & popularitate in ludionem degenerat; veluti cum in octavo Odysseæ libro mimos facit de Diis, ubi Martem & Venerem in reti a Vulcano captos exhibet tanquam in comœdia. Certamen Ulyssis cum Iro multum quoque habet ex ludicro & ridiculo, ut & character ille Thersitis, & vulnus Veneris in Iliade. Sed, ut demus Homero, quod meretur, statuamus omnia ista non tam ejus esse vitia, quam sæculi, quo vivebat, quod non erat capax majoris elegantiæ.

Lib. 18. Odyss.

IX. De Dictione sive Elocutione.

Sententiæ expressiones sunt Morum; Elocutio, sive Dictio, Sententiarum. Quinta hæc pars est Dispositionis, ex mente Aristotelis, in

in qua triumphat perfectissimusque habetur Homerus. Non potest negari, quin hic emineat supra cunctos, quotquot fuerunt, poëtas, neque verbis concipi, quanto reliqui omnes sint inferiores. Admirabilis illa eloquentiæ virtus Sophoclem, Tragicorum primum, Homeri admiratorem perpetuum reddidit, & imitatorem exactissimum; unde a Criticis appellatus est φιλόμηρος. Ipse porro Homerus a Platone Princeps Poëtarum Heroicorum. Extollitur & laudatur plurimum a Pindaro propter sublimitatem styli. A Longino proponitur, ut exemplar perfectissimum Majestatis in scribendo.

Lib. 10. de Republ. *Od. 7, Nemear.* Περὶ ὕψους.

Verisimile est, hac arte imposuisse Homerum toti Antiquitati, elegantiaque & pulcritudine dictionis suæ incantasse quasi atque effascinasse admirationem omnium, qui aliquid saperent in his literis, atque adeo in se traxisse encomia omnium erudi-

eruditorum. Ut enim poësis pulcra non est & florida, nisi quæ expressione sua & elocutione se commendat, quam fere velut primam pulcritudinis partem consideramus: Homerus; qui supra omnes poëtas opulentia, elegantia, & sublimitate dicendi excelluit; inde, apud bona ingenia, omnium sæculorum admirationem promeruisse videri potest. Hinc *Pindarus*, quem Horatius sibi imitandum proposuit, *novemque Lyrici Homericis versibus canere timuerunt.* Hinc illud Paterculi de Homero; *Fulgore carminum solus Poëta appellari meruit*: illudque alterum, *mollissima dulcedine carminum memorabilis.*

Petron. Arb.

Lib. 1. cap. 5.

Ab hac admirabili prærogativa tam pleno ore laudavit Homeri Poëmata Lycurgus in oratione contra Leocratem; hinc Æschylus, apud Plutarchum & Athenæum,

Tra-

Tragœdias ſuas vocat micas epularum Homericarum; hinc Plato conſtanter aſſerit eum eſſe perfectiſſimum & diviniſſimum omnium Poëtarum : hinc Ariſtides, tertio Orationum tomo, neminem unquam melius locutum fuiſſe : hinc Ariſtoteles, in Poëtica, longe illum omnes alios poſt ſe reliquiſſe dicendi ſublimitate : Socrates in quadam epiſtola Xenophontis; Xenophon ipſe in Convivio; Democritus apud Dionem Chryſoſtomum; Ariſtophanes in Ranis; Hierocles in Fragmentis apud Stobæum; Hermogenes in Ideis; Philoſtratus in Imaginibus Heroicis; Theocritus in Idyllio decimo ſexto; Moſchus in tertio; Plutarchus in libro de Homero; Dionyſius Halicarnaſſeus in Conſtructione Nominum; Jamblichus in Vita Pythagoræ; Origines libro contra Celſum ſeptimo; Thucydides in Oratione

funebri

funebri ſuper Pericle ; Maximus Tyrius in Diſſertatione ſexta decima ; Lucianus in Elogio Demoſthenis ; Themiſtius in Oratione ſexta decima ; Theodoretus in libro ſecundo de Curandis Græcorum Affectionibus , plurimique alii uno ore idem affirmant.

Omnes autem iſti magni viri, quos enumerabam modo, hæc elogia in Homerum non congeſſerunt, niſi propter ſplendorem & pulcritudinem eloquentiæ, quæ profecto in eo ſatis laudari nequit. Ob hanc dotem, (fatendum eſt) quam opulentiſſimam poſſidet, dignus eſt, qui præferatur Virgilio : quamvis Virgilius fuerit ſapientiſſimus, honeſtiſſimus, & judicioſiſſimus omnium, quotquot ſcripſerunt unquam.

X. Obſervationes in elocutionem Homeri & Virgilii.

Videamus nihilominus, quid obſervari poſſit circa expreſſiones Homeri, quarum gloria & pompa tanto cum apparatu meruit applauſum omnis antiquitatis. Tran-

Transitiones, quarum forma muneris, quod sustinent, ratione valde debet variari, ne tædium obrepat lectori, omnes inter se sunt similes per omne pæne opus. In triginta fere versuum millibus vix ultra viginti aut triginta diversas earum species numerabis: idem illud vinculum, (ut sic dicam) idem ille connectendæ orationis modus, cum se offerat ubique, non potest non displicere tam frequenti repetitione. Hinc occasionem arripuit Martialis ridendi notum illud τὸν δ᾽ ἀπαμειβόμενος, & querendi de rigidis Musarum Romanarum legibus, quæ severiores essent multo quam Grajæ.

L. 1. Ep. 46. L. 9. Ep. 12.

Comparationes frigent, neque sunt faciles, & parum naturales in quibusdam locis, nunquam valde excellunt; quamvis in tanto numero difficile foret non invenire quasdam, quæ sint satis bonæ. Nihil dicam de illa, quam rusticitas sua atque indecentia

centia

centia notissimam fecit; ubi asinus devorans in agro frumentum, quem multis jam fractis fustibus pueri ejicere non valent, confertur cum Ajace, hostilium armorum ictibus pæne obruto in acie. Expendendum relinquo quam commode hæc talia locum habeant in Iliade, opere tam gravi tamque serio; & quantum momentum addant venustati Poëmatis, quocunque tandem colore considerentur. Sunt enim inter Grammaticorum filios, qui sibi crucem hic figunt, ut eruant nescio quam urbanitatem. Non diffiteor reperiri apud hunc Poëtam comparationes admirabiles, sed raras, in quibus expoliendis insumit, quicquid habet gratiarum & venustatis in dicendo, quasque in operis sui ornamentum felicissimo successu transtulit Virgilius, novoque artificio atque elegantia suas fecit.

Descriptiones, quibus nihil magis

in-

in eloquentia puerile , nihil minus nervosum , nimis sunt frequentes, nimisque longæ , habent quoque nescio quid affectationis. Talis est horti Alcinoi descriptio septimo Odysseæ , & illa portus Ithacensis tertio decimo libro. Descriptio portus, itemque altera antri Nympharum (in quam exstat Porphyrii commentarius) decem & octo constant versibus. Montis Aetnæ descriptionem absolvit Maro tribus tantum , spreta *Lib.* 1. bellissima loquendi occasione. Ne- *Lib.* 4. gari non debet descriptionem portus Libyæ decem esse versuum , eam vero Famæ aliquanto longiorem. Priori autem ignosci facile potest , cujus usus erat ad reficiendum lectoris animum post horrorem tam fœdæ tempestatis : & hæc ipsa omnium est longissima , quæ in describendis locis in tota Aeneide occurrunt: illa altera non censetur inter gemmas pulcerrimi operis. est enim alias parcus ubiq;

&

& temperans, neque permittit sibi ineptias pueriles, quas Horatius ferre non poterat in argumento serio, *Epist. ad Pison.*

—— Cum lucus & ara Dianæ,
Aut properantis aquæ per amœnos ambitus agros,
Aut flumen Rhenum, aut pluvius describitur arcus.

Putidum id videtur magno doctori, quando

Inceptis gravibus plerunque & magna professis *Ibid.*
Purpureus, late qui splendeat, unus & alter
Assuitur pannus.

Nunquam istæ affectatæ veneres placere possunt: quocunque enim loco ponas, male illis convenit cum reliquo corpore, quia nimis eminent.

Constat quoque multo esse excel-

cellentiorem Virgilio in epithetis & adverbiis Homerum. Hic floret, & regnat; neque quisquam opulentior in iis fuit, neque felicior. Nugas agunt, qui objectant illud πόδας ὠκύς, tanquam sine fine repetitum. nullo suo merito id impingitur Homero: supra viginti diversas epithetorum numeravi species, quas ad unum Achillem refert, in Iliade. Pauper est Virgilius, si cum Homero componatur, horum ornamentorum; quæ nascuntur ex opulentissimo linguæ Græcæ fundo, quo caret Latium. Posses tamen dicere de isto ornatu exteriore, quod nuper quidam de Magnatum uno, homine valde specioso; si adimas vestis & comæ luxuriem, haud dissimilem fore cæteris mortalibus: etenim si demas Homero epithetorum & adverbiorum felicem pompam, similis erit reliquo poëtarum gregi: in illis exultat, illis præcipuam debet pulcritudinem. Ob-

Obſervari autem debet epitheta iſta, quæ tantum illi decoris conciliant, eſſe valde ſimplicia, valdeque vulgaria: appellat enim ſine ulla circumſcriptione nivem *albam*, lac *dulce*, ignem *ardentem*: neque iſtis næniis indulget, in quibus toti ſunt recentes noſtri ſcriptores, quorum palato nullum epithetum ſapit, quod non ſimul contradictionem involvat ejus verbi, cum quo jungitur, ſcilicet ut plus adferat ſplendoris orationi, & eluceat per hanc oppoſitionem, cujus deliciis capitur corruptus ſæculi guſtus, cui nihil elegantius videtur & feſtivius, quam verba jungere & in unum cenſum redigere ex diametro inter ſe pugnantia. Primus Ovidius in Metamorphoſeon & Heroidum libris, & cum eo Vellejus Paterculus, pravo iſto ſapore imbuerunt ſæculum ſuum, tam amans ſimplicitatis. Imitatus eſt Seneca, & tota Declamatorum

cohors,

cohors, quorum fragmenta in hujus Controverſiis leguntur, ſed ſine illo Judicii acumine, quod elucet in Ovidio & Paterculo, qui certe temperare ſibi ſciebant in levibus iſtis (ut Satyricus loquitur) atque inanibus ſonis. Toti ſunt in hoc genere Lucanus & Tacitus, artemque adeo ſibi excuderunt effingendi vibrantes ſententias, quæ profecto nihil eſt aliud ut plurimum, niſi luſus quidam verborum inter ſe contrariorum, quem nunc in oculis ferunt homines male literati. Temporis decurſu, invadente omnium ingenia hac intemperie, ad eam normam efficta ſunt Epigrammata Martialis, Panegyrici Plinii, Pacati, & Mamertini. Non tamen inde ſequitur hoc ſcribendi genus carere ſua venuſtate: ſed iſta venuſtas haud male comparatur fœminis fucatis, quibus ornamentis opus eſt extrinſecus petitis & arte factis, quia ingenuis & naturalibus deſtituuntur. Ne-

Petron.

Neque etiam verum eſt, ſplendida iſta epitheta, ſi recte collocentur, non conciliare admirabilem quandam gratiam orationi, quale eſt illud, quo utitur Dido Epiſtola ad Æneam:

Exerces precioſa odia,

in Heroiſin Ovidii; (quas ego florem & medullam appellare ſoleo omnium operum, quæ a ſola ingenii felicitate ac fœcunditate proficiſcuntur, & ad quorum gloriam nemo noſtrorum poëtarum adſpirare unquam poterit) quale eſt illud Paterculi de Lucio Domitio, quem vocat *eminentiſſimæ ſimplicitatis virum*; aliaque plurima apud utrumque occurrentia. Verum cum illuſtria ſint hæc verba, & multum habeant ſplendorem, nemo facile ita ſibi temperabit, ut illi fecerunt. Solenne enim eorum vitium eſt, quibus de melioribus dictis aliquid Lib. 2.

in mundo, ut nimium dicant, dum ſucceſſui indulgent, & conſuetudinem ex eo formant; unde fit, ut diſpliceant tandem, quia pravo ſtudio ſemper volunt placere. Quapropter conſultius videtur, ut evitemus hunc errorem, & intra terminos maneamus ſanæ mentis, præcipue in oratione æquali & unica, ubi ſublimitas & majeſtas requiruntur, evitare epitheta iſta tam longe petita, & quendam myſteriorum horrorem præ ſe ferentia. Communiſſima quæque, & rerum, de quibus agitur, naturam commodiſſime exprimentia, ſemper optima habentur: talia vero ſunt Homeri. Fateor, majore hic delectu & prudentia opus eſſe, quam ingenio: ſed nunquam bene loquimur, niſi quando meditamur ſapienter. Nunquam hoc nos fallet: *adeo* (ut ille Criticus) *nihil commodius eſt, quam ſemper cum ſapientia loqui.* quod

Petron. Arb.

quidem

quidem tam ad ipſam orationem extenditur, quam ad Mores.

XI. Diſtinctio inter characterem Homeri & Virgilii.

Ut certi aliquid ſtatuatur de hoc incomparabili Poëtarum pari, neceſſe eſt juſtum obſervare diſcrimen inter hujus & illius characterem, plurimum enim inter ſe differunt. Nàm quam ſtudioſus eſt loquendi Homerus, tam parcus eſt verborum & taciturnus Virgilius: iſta nobis differentia certum ſignabit diſcrimen inter genium unius cujuſque, & eſſentialem characterem notabit. Multi ſeſe acres criticos venditant, & de Virgilio judicare audent quam ſubtiliſſime, qui tamen nunquam ſcire potuerunt, in quo conſiſtat excellens illa virtus ingenii & judicii hujus Poëtæ, qua omnes alios ſuperavit. Ego quidem, qui nihil in eo æque admiror, ac parſimoniam illam dicendi ſtupendam, qua nihil dicit, niſi quod dici debet, ſemper credidi ab hac parte eſſe conſiderandum.

Premenda sunt propius ejus vestigia, si quis scire velit taciturnitatem istam in quibusdam locis multa dicere, atque prudentissimam esse; imo si quis sensum recte penetrare potest, non minus interdum admirabitur ea, quæ reticuit, atque illa, quæ dixit.

Neminem ego sane præter Virgilium novi, cujus prudentia tam grandis fuerit, ut sibi moderari potuerit & temperare in ardore & emotione imaginationis incensæ a genio omnium, quotquot unquam fuere, maxime poëtico maximeque afflato. Lucanum si conferas, insanum dicas; Statium vero furiosum. Ipse Ovidius nunquam eo pervenit, nisi jam senex, cum Fastos scriberet: nusquam moderatus est, nisi istic: in omnibus aliis juveniliter lascivit: larga ista exemplorum copia & comparationum in Tristibus, aliisque Elegiis nondum habet hanc

per-

perfectionem: Heroidum quoque Epiſtolæ, quas appellare ſoleo Florem Elegantiæ Romanæ, deſtituuntur iſta maturitate judicii, qua regnat Virgilius; quem hac in re non inepte compares Ducibus belli, qui in aciem inque conflictum omnem, quam domi exercent, mentis tranquillitatem apportant; quique in medio igne & pulvere & fumo, inter armorum ſtrepitum, tubarumque & tympanorum clangorem, dirumque tumultus bellici horrorem, ad nullam rem attendunt, niſi quæ a Prudentia & Moderatione dictatur, nihilque adeo conſulunt, præter Rationem. Quod certe magnarum duntaxat virorum eſt, & conſummatæ ſapientiæ, qualis fuit illa Virgilii, qui in ipſo furoris Poëtici ardore nihil dicit, quod dici non debeat, & plus ſemper cogitandum relinquit, quam dixit.

Non diſſimili modo laudat Plinius

celebrem illum pictorem Timantem, cujus elogium facit capite decimo libri trigesimi quinti: *Timanti*, inquit, *plurimum adfuit ingenii, in omnibus operibus ejus intelligitur plus semper, quam pingitur.* Quod ut melius intelligatur, ipse se explicat paullo inferius: *rarum in successu artis, ut ostendat etiam, quæ occultat.* Talis erat admirabilis illa eloquentia, de qua Cicero loquitur ad amicum suum: *Sumpsi aliquid hoc loco de tua eloquentia, nam tacui.* in cauta ista prudentia, ut mihi quidem videtur, atque admirabili orationis parsimonia ostendit sese verus character Virgilii, leviter transeuntis materias suas, ut viator festinans, neque diu in iis immorantis: generoso delectu recidit, quicquid luxurians est & superfluum, ut nihil prorsus retineat, quod non sit necessarium. in eo consistit magnorum operum excellentia, quæ

Epist. ad Attic. lib. 13.

tum

tum demum perfecta sunt, cum nihil habent, quod demi possit.

Ab eadem illa perfectione nascebatur exquisitus iste bonæ mentis gustus, quo penitus imbuta erat sub Augusto Roma, quique habebatur, tanquam nota quædam & character omnium elegantium ingeniorum, quæ tum temporis scripserunt, quæque nos observamus tanquam regulam Lesbiam puritatis in oratione, & sobrietatis in verbis, unicumque exemplar laudatæ scriptionis.

Hujus rei insigne nobis exemplum reliquit ipse Augustus, cum Æneida, quam auctor ut imperfectam flammis destinaverat, Vario & Tuccæ recensendam daret. Permittebat, ut, si quid demi posset absque operis detrimento, demerent; nihil autem omnino addi voluit, ne ipsos quidem truncos & dimidiatos versus suppleri. Eo palato erat felix ista ætas, ut multa recide-

ret in oratione, sobria ubique esset, & mimine loquax. Lucretius, scriptor tam purus & tersus, nondum pervenerat ad hanc perfectionem. Catullus, qui primus inter Romanos elegantiam sermonis nitoremque excoluit, ignorabat insigne illud monitum, quod Horatius postea tam serio commendavit Pisonibus:

Epist. ad Pison.

—— Prudens versus reprehendet inertes;
—— Ambitiosa recidet
Ornamenta;
Luxuriantia compescet.

Idem hoc ubique inculcat, ut & in Satyra in Lucilium,

—— Currat sententia: neu se
Impediat verbis lassas onerantibus aures.

Imo, inquit, ille ipse Lucilius

Si foret hoc nostrum fato delatus in ævum,

De-

Desereret sibi multa, recideret
omne, quod ultra
Perfectum traheretur.

Hic erat genius istius temporis, quem hauserant homines a Bona Mente, quam amabant & colebant, quamque Virgilius ubique ducem secutus est, & tanquam characterem suum essentialem habuit.

Homeri autem character versatur in longa verbositate dicendi & narrandi: ille unus ex omni antiquitate loquacissimus est; ipsi quoque Græci, homines minime taciturni, reprehenderunt in Homero hanc intemperantiam verborum, ut insigne vitium in oratione, quam appellaverunt ἀπαραντολογίαν. Frequentissimus est non tantum in iisdem verbis, sed in iisdem quoque rebus, & repetitione perpetua. Fluxu isto linguæ impetuque imaginationis abreptus, longius ubique exspatiatur, quam debet; plenius omnia exprimit, quam necesse est; adeoque le-

ctoris sui ingenio nihil relinquit, qui certe, ut solidam voluptatem capiat, tam debet esse occupatus cogitando, quam legendo.

Hanc ob causam nunquam exhaurit omnem suam materiam Virgilius, ut relinquat semper aliquid, quo ipsi penetrent lectores. Recentiores nostri auctores, qui fere cuncti cacozeliam amant & puerilitatem, omnesque ii, quibus minor est judicii copia, quam imaginationis, non capiunt hanc artem: cum enim nullam habeant experientiam, sequuntur naturæ suæ ductum, cumque nimia orationis & verborum volubilitate res ipsas ultra terminum extendant, ideas ut plurimum nobis exhibent pro objectis veris, faciuntque imagines nimio plus elaboratas ex omni sua materia. Reprehendit hoc olim Apelles in pictoribus suæ ætatis, ut in Oratore notavit Cicero: *Pictores eos errare dicebat, qui*

non

non sentirent, quid esset satis.

Advertendum est nihilominus, hoc vitium spectare tantum ad expressiones & voces ipsas. Summæ enim perfectionis habetur, formare imagines rerum quam fieri potest absolutissimas, & optimas semper in animo habere ideas.

XII. De unitate argumenti & temporis duorum Poëmatum.

Fateor nihil ad Homeri commendationem gloriosius dici posse, quam id quod dictum est ab Aristotele, sapientissimo & judiciosissimo omnium Criticorum. Homerum tanquam exemplar Poëmatis Epici proponit in Poëtica sua, præceptaque omnia format ex Iliade & Odyssea. Cum vero Aristoteles suo ævo nihil vidisset, quod componi posset cum Odyssea & Iliade, præter duo mala Poëmata, Heracleïda & Theseïda, quorum meminit ibidem; *Cap. 9.* mirum videri non debet, si priores elegerit, quibus artis suæ regulas conderet, cum duo altera ista comple-

plecterentur potius vitam Herculis & Theſei, quam argumentum actionis Epicæ.

Inde tanto cum ſtomacho invehitur Horatius in iſtiuſmodi poëtas, quos Cyclicos appellat, propter ordinem diſponendi operis prorſus naturalem & hiſtoricum, propterque materiarum multiplicationem contra ſimplicitatem & unitatem actionis, quæ eſſentialis eſt Epopœiæ: quæ de re examinandi nobis veniunt Homerus & Virgilius, ut nihil omittatur, quod ad exactam comparationem ſpectat.

Concedo Iliada & Odyſſeam, quantum ad unitatem temporis, præferri debere Æneidi: Actio enim Odyſſeæ, poſt diſceſſum Ulyſſis e regia Calypſus, uſque ad agnitionem, non excedit quadraginta quinque dies; illa quoque Iliadis octo tantum, aut ſummum novem menſes complectitur: Æneidis vero annum.

num continet integrum, & quod excurrit.

Sunt etiam, qui contendant unitatem actionis in duobus Homeri Poëmatibus perfectiorem esse, quam in opere Virgiliano; quia utrobique actio non tantum una est, sed etiam unius. Achillis enim solus omnia facit; solus quoque Ulysses, qui, ut Aristoteles notat, ipse se sine cujusquam auxilio tuetur & in solido locat, quod majoris esse majestatis videtur. Æneas nihil gerit, nisi adjutus a suis: unde colligit ille, qui Apologiam pro Dante Aligerio scripsit, (monente Paulo Benio) Dantis poëma perfectius esse Æneide, eo quod unam & unius tantum actionem contineat, ut Ilias & Odyssea. *Sermon. Acad. 2.*

Responderi & regeri potest, unitatem personæ sufficienter servari per unitatem characteris & dignitatis; Poëma Epicum debere ideam

repræsentare magni Ducis, non errabundi alicujus monstrorum domitoris, qui ut plurimum nihil est aliud, quam fabulosa Imaginationis machina: neque esse quicquam, quod plus dignitatis & nobilitatis conciliet Heroi, quam si eum Regem constituas & caput populi, ut idem notat
Ibid. Benius: res enim præclaras atque illustres, quales sunt regiones & imperia armis subacta, urbium obsidiones & prælia, geri debere per exercitus prudentia & consilio unius viri ductos; quod sufficere potest ad unitatem actionis. Præterea Verisimilitudo semper manca est in actionibus Heroum illorum vagabundorum & solitariorum, qualis Hercules fuit, habetque semper nescio quid fabulosum.

Non sine causa addere quis possit, unitatem actionis, modo recte consideretur, in Æneide perfectiorem esse, quam in Iliade; ubi post mortem Hecto-

Hectoris, quæ debebat actionem finire, duo etiamnum restant libri; vigesimus tertius, ludos continens in funere Patrocli exhibitos, quorum nullus est usus ad actionem principalem; & vigesimus quartus, qui lamenta habet ac lacrymas Trojanorum, & redemtionem cadaveris occisi Hectoris: quæ omnia sunt extra corpus operis, eo quod actio principalis etiam sine istis absoluta erat.

Reprehendi quoque possit, finiri Poëma, cujus unicus scopus est decus & gloria Græcorum, per honores Hectori collatos, hostilium copiarum Duci; ubi in describenda funebri pompa integrum Poëta impendit librum. minus bellum id merito videtur; & de tali opere intelligi potest locus Horatii, qui a multis haud satis commode explicatur, *Epist. ad Pis.*

Am-

Amphora cœpit
Institui, currente rota cur urceus exit?

Homerus longe optime incipit, ut honorifice celebret Græcos; nihil est in toto opere, quod non tendat ad eorum gloriam; desinit vero in honoribus Hectoris, cujus amissi jacturam tanta cum magnificentia lugeri facit & plorari. Nonne hoc est a scopo aberrare, & instituti sui oblivisci? nonne melius finitur Æneis cum morte Turni, quæ terminat actionem? Virgilius pedem ultra non movet: noverat enim peccaturum se fuisse, nisi istic constitisset.

Infinita adhuc observari possunt super reliquo corpore horum Poëmatum: inprimis vero super artificiosa illa ac delicata concipiendi & cogitandi venere, qua excellit Virgilius, multisque spatiis ante Homerum

merum eſt, cujus fere conceptus ignorant delicias. Quid enim ingenioſe blandius vel cogitando fingi poteſt illa Anchiſæ Apotheoſi, in quinto Æneidos libro, qua tantopere demeretur Auguſtum populumque Romanum per enumerationem generis, cujus divinitatem tanto cum artificio aſſerit? ut nihil dicam de illuſtriſſimis Romanorum familiis, quas allegorice deſignat in certaminibus ejusdem libri, cujus rei myſteria & applicationes expoſuit Paulus Benius. *Comment. in Virgilium.*

Quid habet Homerus, quod componi poſſit cum loco iſto ex libro ſexto, qui mihi ſemper exquiſitiſſimæ & delicatiſſimæ urbanitatis viſus eſt, ubi Virgilius ingenii laudem Græcis relinquit, ut Romanis adſtruat auctoritatis & potentiæ gloriam?

Excu-

Excudent alii spirantia mollius æra;
Credo equidem, vivos ducent de marmore vultus:
Orabunt causas melius, cælique meatus
Describent radio, & surgentia sidera dicent:
Tu regere imperio populos Romane memento,
(Hæ tibi erunt artes) pacique imponere morem,
Parcere subjectis, & debellare superbos.

Quid dicam de illo e libro quarto,

Litora litoribus contraria,

qui tam stupendo successu occasionem & causam suggerit bellorum à Romanis & Carthaginensibus gestorum? quid de imprecatione Didus, immensaque illa vindictæ cupiditate?

Exo-

Exoriare aliquis nostris ex ossibus ultor, &c.

Ubi sub nube & obscuritate temporis venturi designatur magnus Annibal, omnium, quos Roma unquam habuit hostium ferocissimus, & quicum per tot annorum spatia luctata est de imperio orbis terrarum. Mors Marcelli, in sexto libro, ejusdem est commatis, imo habet aliquid limatius & exquisitius, ut patuit ex dolore, quem profitebatur Augustus, & clarius multo ex Octavia Marcelli matre, quam defecisse constat, ægreque refocillatam, postquam Virgilium coram Cæsare recitantem audivisset.

Nihil dicam de illo Didonis questu, in quarto, qui toties lacrimas elicuit Beato Augustino, ut in Confessionum libris fatetur ipse. Tamen nunquam ita ab Homero movetur, quem nullo alio elogio decoravit, quam *Lib. 1. c. 13.*

quam

Ibid. c. 14. quam *dulcissime vani.* Profecto multo solidior est Virgilius; expressiones facit multo magis vivas; nunquam ita loquax est; imo ubi amores describit & amantium affectus, quod pæne nusquam fit, quin sapiat aliquam vanitatem, nihil habet vanum, nihil affectatum. Omnia hic sana; verba ipsa res sunt; quæ causa est, cur plus excitet & moveat lectorem.

Mille alios locos pulcerrimos sciens prætereo, qualis est ille in secundo Æneidos,

Iliaci cineres, & flamma extrema meorum,

Qui solus Æneam ab omni omnino ignaviæ suspicione tueri potest. Omitto miserabilem illam Elisæ mortem, quæ ab hoc versu incipit,

At

At trepida, & cœptis immanibus effera Dido;

Epitomen historiæ Romanæ in clypeo cælatam in octavo; fata Imperii Romani ab Jove explicata in primo; victorias Augusti, cui dedicatum est opus, in sexto, ubi admirabile Imperatoris elogium,

Hic vir hic est, &c.

Omitto omnem illam inusitatam & stupendam artem, qua se tam ingeniose lectorum animis insinuat, iisque motus suos & affectus inspirat, & genii sui vim per omnia extendit; quæ sane totidem Artis miracula censeri debent, neque a mediocribus ingeniis capi possunt. Nam majoris est acuminis & judicii illa in magno opere videre, quæ bona sunt & excellentia, quam quæ minus perfecta & vitiosa: quia manifestius oculos

oculos percellunt nævi, quam virtutes, quæ levi negotio fallunt plebejas mentes, neque percipiuntur, nisi ab erectioribus.

Cum autem supra omnia emineat in Virgilio pulcerrima illa descriptio amoris Æneæ & Didus, facere non possum, quin attentius eam & circumspectius examinem. asseverare ausim, nunquam ipsam Eloquentiam usurpasse, quicquid habet artificii & ornatus, vel majore ingenio vel successu feliciore. Omnes gradus violentissimi affectus, omnes motus nascentis hujus Cupidinis, & grandis illa sequioris sexus fragilitas, ea explicantur ratione, quæ stuporem incutiat sagacissimo cuique: quanto autem quisque sagacior, tanto aptior est qui perspiciat excellentiam hujus loci, omnesque ejus partes admiretur. Nihil non expolitum, delicatum, & tenerum in tota historia; neque nasci puto quicquam posse

posse magis absolutum omnibus numeris.

Habet forte Torquatus Tassus quædam argutiora & comtiora, quæque oculos ritu fulguris citius feriant, qualis est historia Tancredi & Clorindæ: eam vero si ab omni parte recte consideres; videbis non omnes proportiones cum actione principali tam religiose esse servatas, ut in Elisa Maroniana.

Acriter nihilominus objicitur Virgilio, quod corruperit ac deteriorem fecerit characterem Didus naturalem, cui tam immensum adscribat amorem: constat enim ex historiarum monumentis fœminam fuisse pudicissimam. Id vero ipsum artificiosissime & ingeniosissime excogitatum est a Vitgilio; qui, ut deprimeret gentem invisissimam nomini Romano atque odiosissimam, non dubitavit deprimere virtutem Reginæ conditricis, credisitque honeste eam

eam immolari posse gloriæ patriæ suæ, non æquo animo laturæ, si debitas ejus laudes ex historica veritate celebrasset. Uti autem hoc artificium solis placere Romanis debebat, quos Poëta quamvis ut rerum dominos agnosceret, & ad quorum judicium reliquæ gentes sua submittere vel certe formare necesse haberent; tamen cautissime & circumspectissime agit in obscuranda hac veritate. Machinam adhibet admodum perite, quo melius res succedat; Cupidinem immiscet & Venerem. Eos quoque nullo non dolo uti facit, ut eludat id, quod adstruebat annalium fides. Unde Juno queritur, & increpat Venerem, quo facilius agnoscas incubuisse duos Deos inducendæ & fallendæ Didoni;

Egregiam vero laudem, & spolia
ampla refertis

Tuque

Tuque puerque tuus, magnum &
memorabile nomen,
Una dolo Divûm si fœmina victa
duorum est.

Character Sinonis in secundo Æneidos, & Mezentii in octavo & decimo, non minus sunt perfecti. Verum est, habere Homerum multo plures, & multo magis varios ac diversos: illi autem, quos tangere libuit Virgilio, multo sunt convenientiores & signatiores.

Constat nihilominus, Homeri inventiones esse fœcundiores, & opulentiores, & erectioris naturæ; versus pulcriores, genus dicendi splendidius, sonum quoque verborum rotundiorem, & magis canorum, quique sit aptior poësi, & plus impleat aures, quod in Demosthene desiderabat Cicero: qui, *usque eo, inquit, difficiles ac morosi sumus, ut nobis non satisfaciat* In Bruto.

ipse Demosthenes; non semper implet aures meas, ita sunt avidæ & capaces, & semper aliquid immensum infinitumque desiderant. In iis omnibus superat Virgilium Homerus, auresque nostras delicatius afficit mensuris suis ac numeris, totaque adeo versuum compositione: hæc enim sermo Græcus præ Latina lingua præcipua habet, quæ gravior est & magis seria. Constat quoque Homerum habere majorem rerum copiam, longiusque deducere lectorem suum: sed abripitur semper ab ingenii sui æstu, neque ita sibi temperare potuit ac Virgilius. Quæ causa est cur, non sine insignis erroris nota, quos attexuerit Iliadi libros post solutionem actionis, unum de morte Hectoris, alterum de ludis in funere Patrocli; unumque item librum Odysseæ, qui agnitionem habet Ulyssis & Penelopes: ut enim omne

omne Poëma, tam Epicum quam Dramaticum, finiri debet in solutione Actionis; ita post illam solutionem, quæ rem omnem terminat, nihil addi potest quod non sit extra oleas.

Paucos in Homero locos invenio, quos Virgilianis opponere possis. Illum e sexto Iliados amo & suspicio, ubi Andromacha, laudatissima fœmina, valedicit marito Hectori, ultimum cum Achille decertaturo. nihil mente concipi potest tam tenerum, ac ille supremus digressus, in quo Heroina ista, funesti aliquid præsentiens, præter morem suum in lacrimas solvitur: nihil enim habebat muliebre: dicitque delicatissime Poëta *incepisse ipsam cum comitum suarum grege deplorare mortem Hectoris etiamnum viventis*:

Ἔτι ζωὸν γόον Ἕκτορα.

Verum est, quoniam non nisi mor-

tuos deflemus, illâ vero hominem vivum & spirantem; nihil exprimi posse tam tenerum, tamque feliciter excogitatum. Talia apud Homerum rara sunt. Quamvis enim ejus expressiones consistant & sustineantur per se, neque unquam habeantur neglectim; res ipsæ, quas dicit, in longum trahuntur, & languent. Talis est enumeratio navium Græcarum in secundo Iliados: omnia eodem modo dicuntur, eodemque fere versu terminantur: μέλαιναι νῆες ἕποντο. Omnia in Iliade convivia eodem instruuntur apparatu, sine ulla varietate.

Lib. 23. Odyss. Recognitio ipsa Ulyssis & Penelopes, ubi omnium optime explicari potuissent & in usum vocari omnes Artis deliciæ, stupida est & insulsa; admirationes frigidæ & quæsitæ; affectuum tenerorum parum, parum veri amoris. Penelope nimis diu resistit rationibus, quibus persuaderi debe-

debebat esse hunc hominem Ulyssem maritum suum, qui & ipse caussam suam deserit: diffidentiam uxoris & Cautelam ninus diu mittit: ipsa vero, ne fallatur, nihil nisi per mensuram & numerum agit. Habent hæc nescio quid frigoris & languoris, cum vividus exultansque ardor requireretur in loco tam idoneo. Nonne tacito mentis instinctu præveniri debebat Penelope? non cordis atque animi testimonio credere, si oculis negabat? Perspicax enim est amor & penetrans: vocem habet tacitam, quæ melius sese explicat, quam omnes sensus. Sed eam Homerus Philosophiam nondum intelligebat, quam tam subtiliter postea perfecerunt & docuerunt Itali. Virgilius, qui Didonem facit abituri Æneæ consilia & dolos præsentire, antequam præsciscerct, multo luculentius tam bella occasione esset usus.

XIII. Homerum esse magis moralem & sententiosum Virgilio.

Lib. 5. cap. 16.

Inficiari autem nemo debet Homerum in Sententiis & morum doctrina priorem esse Virgilio. Illud adeo verum est, ut pro mille testibus unus nobis Macrobius sufficere possit. *Homerus*, inquit, *omnem poësin suam ita sententiis farsit, ut singula ejus apophthegmata vicem proverbiorum in civium ore fungantur.* & nuper Anglus quidam ingens volumen edidit sententiarum ex Homero excerptarum, quas secundum capita Philosophiæ Ethices in locos communes (ut vocant) redegit.

In Poët. Arist.

Ego autem contendo cum Heinsio, istas reflexiones (ut sic dicam) morales & sententias ad Theatrum & genus Dramaticum potius spectare, quam ad Epos, cujus character essentialis est narratio, quæ debet esse unita & simplex sine affectatione figurarum, & reflexionum apparatu, quæ vires suas & colorem nativum adi-

adimunt orationi: quod tantâ cum bile sui ævi Declamatoribus objicit ille boni saporis Criticus apud Petronium: *Inanibus sonis*, inquit, *ludibria quædam excitando effecistis, ut corpus orationis enervaretur & caderet.*

Sane vis ista, quæ solet in exiguum verborum ambitum cogi, ut efficiat sententiam, reliquam orationem valde siccam valdeque jejunam relinquit, cum adimat ipsi ingenuam suam simplicitatem, & affectato invitoque ornatu conspicua esse velit. Hanc ob causam perfectior Historicus habetur Titus Livius, quam Tacitus, minus enim digressionibus & sententiis indulget, quæ theatro magis sunt idoneæ, quam historicæ narrationi. Idem sensit olim Cicero; *Ad Herenn. lib. 4.* qui, *sententias*, inquit, *interponi raro convenit; ut rei actores, non vivendi præceptores esse videamur.* Sunt igitur Sententiæ & reflexiones

morales ex illo ornamentorum genere quæ Poëmati Epico parum conveniunt, quia non conveniunt narrationi, Poëmatis Epici charačteri principali & eſſentiali. Poteſt nihilominus Poëta immiſcere quandoque ſententias, cum Actores ſuos loquentes inducit: ubi vero ipſe loquitur, nunquam; aut certe rariſſime, idque ſine omni affectationis ſuſpicione.

Hac in parte ſecure Titum Livium imitari quis poſſit, raras in corpore Hiſtoriæ ſententias intexentem, easque iis reſervantem, quos loquentes introducit. Sic quoque Poëtæ ſententiæ quaſi excidere debent, non affectari & anxie requiri, multo minus per totum opus diſſeminari, quod factum eſt ab Homero: cujus ſi famam inde æſtimemus, erramus largiter, quia affectatio illa procul dubio vitioſa eſt, ideoque merito a Virgilio evitata: ſciebat enim

enim nihil tam contrarium esse simplicitati, quam profitebatur, ac verba illa, imo illas ipsas cogitationes eminentes, quæ videntur divelli a reliqua oratione, & quasi extra opus esse, quia nullam bonam proportionem habent, neque usum nullum, nisi ut minus pura & limata reddant cætera *rerum tumore & sententiarum vanissimo strepitu.* Petron.

Conferant hæc ii, qui scriptores haberi volunt, cum insigni præcepto bonæque mentis plenissimo, quod reliquit nobis subtilissimus & sagacissimus totius antiquitatis Criticus, sed parum recte a multis intellectum: Petron. *Curandum ne sententiæ emineant extra corpus orationis expressæ; sed intexto vestibus colore niteant.* Videor evicisse, damnari hoc loco Cogitationes, quas expressio nimis valida nimisque picta & splendida quasi peregrinas reddit reliquo orationis corpori: neque admittere Pe-

tronium quicquam quod ſit affecta-tum aut quæſitum, ſed ſplendorem duntaxat adeo naturalem, ut eſt color in veſtibus. Ex hoc genere erant, ut pergit noſter, verba illa ſimplicia & nativa, quæ a bona mente didicerant Sophocles & Euripides, & quibus loquebantur, antequam juventus in ſcholis declamare diſceret, & his finibus omne exercitium ingenii circumſcriberet. *Nondum*, inquit, *juvenes declamationibus continebantur, nondum umbratilis doctor ingenia deleverat; quum Sophocles & Euripides invenerunt verba, quibus deberent loqui.* Ut verbo abſolvam, omnia hæc ornamenta verborum & conceptuum tam ſplendida, tam quæſita, tam frequentia, adimunt orationi pulcritudinem naturalem & germanam dignitatem. *Gravitas minuitur exornationibus frequenter collocatis, quod eſt in his lepos*

Cicero ad Heren. lib. 4.

&

& *festivitas* , *non dignitas neque pulcritudo.* Et hoc est principium naturale in omnibus rebus præclaris ac grandibus , quarum majestas, juncta cum simplicitate decenti, facit omnem excellentiam & dignitatem: ut videre est in pictura atque architectura, ubi grandes animi conceptus multo minus se sustinent exornationum copia , quam ista unita simplicitate, sed decenti , & regulari, unde omnis dignitas est & majestas.

XIV. Qua ratione Homerus felicior sit in inventionibus quam Virgilius. *Cap.* 23.

Inventio cum sit una ex partibus maxime essentialibus , quæ constituunt poëtam, causa quoque est, cur ab hac laude Virgilio merito anteponi debeat Homerus. Illum enim ut archetypum secutus est Virgilius. Tamen observandum est , cum Aristoteles meminerit in Poëtica Parvæ Iliadis , quam Suidas Antimacho cuidam adscribit , quæ fuerit epitome magnæ , & ex qua suum formare

potuerit Homerus ; inde conjici posse haud absurde, Homero totam atque integram inventionis gloriam tribui non debere.

Lib. 3. Fertur quoque apud Athenæum Hegesianax quidam versibus comprehendisse res in obsidione Trojana gestas. Facit & Cicero mentionem cujusdam Callisthenis, qui tractaverit idem argumentum. Verum est hunc vixisse tempore Alexandri, id est aliquot post Homerum sæculis: sed verisimile quoque, habuisse diversos ab Homericis commentarios, e quibus sua hauserit, cum eandem expeditionem diverso describserit modo.

Narrat Suidas Corinnum quendam, discipulum Palamedis, composuisse versibus Iliada, eo quo Troja capta est tempore: aliumque poëtam Syagrium, coætaneum Homero, in eadem materia versatum: hæc autem omnia suppressa fuisse industria

ſtria Homeri, qui non ita cœcus fuit, ut creditur, cum hoc modo ſciverit ſe ſolum venditare Poſteritati tanquam primum auctorem Iliados. Quoniam autem ad horum priorum exemplar ſua formavit Homerus, ut Virgilius poſtea Homerum pro exemplari habuit; optandum foret poſſe nos aliqua ratione cognoſcere, uter utrum felicius expreſſerit, ſuosne duces Homerus, an Homerum Virgilius.

Incredibile quantum decedet auctoritati Homericæ, ſi verum ſit quod Ælianus narrat libro tertio decimo Variæ Hiſtoriæ, nimirum *Cap. 14.* obtinuiſſe opinionem inter eruditos ſui ævi, Odyſſiam & Iliada non eſſe compoſitas niſi per partes; easque ita ſine ordine certoque conſilio ſcriptas, nominatas eſſe ab argumento quod tractabant; uti *Strenuitatem Agamemnonis*, *Patrocleam*, *Pugnam ad naves*, *Na-*

 vium

vium catalogum, *Redemtionis mercedem*, *Certamina in honorem Patrocli*, atque ita in cæteris: Lycurgum Lacedæmonium primum universam Homeri Poësin simul, id est omnes has partes dispersas & diversas, Athenas secum ex Ionia asportasse; eas deinde Pisistratum collectas in ordinem redegisse, atque inde Iliada & Odysseam confecisse, quas habemus hodie; inde hæsisse, ut ferunt, *Rhapsodiæ* nomen, quod utrique poëmati datum est postea.

Ego vero nullo modo adduci possum, ut hæc credam: quid enim esset aliud, quam furari Homero omnem suam gloriam, si quis ei ereptum ire velit œconomiam, & dispositionem, & consilium utriusque operis? Ignavia hæc esset in homine tanto, de qua mihi ne suspicari quidem libet, præsertim cum Aristoteles fidem fecerit, omnium postea sæculorum

con-

consensu stabilitam, Homerum esse verum auctorem horum Poëmatum; quamvis Josephus in primo contra Appionem libro idem Æliano sensisse videatur; & Plutarchus in vita Lycurgi, & Cicero in tertio libro de Oratore, locum dent huic suspicioni. Hæc autem opinio tam idonea foret ad destruendum omnem Homeri honorem, ut satius sit dicere: Ælianum fuisse fabulatorem. Quantum ad tres reliquos, qui Æliani sententiam fovere videntur, cum ii non tam fortiter hæc affirment; sequendam puto opinionem communem, & tuendam Homeri existimationem, quæ sane nimis est nota, quam ut super hoc puncto in controversiam vocari debeat.

XV. De Exordio Poëmatum Homeri & Virgilii.

Optandum foret, ut plenissime nobis satisfaceremus in justa comparatione duorum maximorum Hominum, institui parallelum aliquod exor-

exordiorum Iliados & Odysseæ cum exordio Æneidis, quæ quasi prima sunt specimina illustrissimorum Poëmatum. Quamvis enim, ut Cicero docet, magnorum operum *principia verecunda* esse conveniat, *non elatis intensa verbis*; & Horatius acerbissime invehatur in eum, qui tanto hiatu inchoabat:

Orat.

Epist. ad Pison.

Fortunam Priami cantabo & nobile bellum;

Curam nihilominus gerimus bene ornateque ordiendi. Videamus initium Iliadis:

Μῆνιν ἄειδε, Θεὰ, Πηληϊάδεω Αχιλῆος
Ουλομένην, ἣ μυεὶ Αχαιοῖς ἄλγε'
ἔθηκε·
Πολλὰς δ' ἰφθίμους ψυχὰς ἄϊδι προϊ-
αψεν.
Ηρώων.

Iram

Iram cane, Dea, Pelidæ Achillis
Pestiferam, quæ plurimos Achivis dolores inflixit:
Multas fortissimas animas orco demisit
Heroum.

Videtur sibi placuisse Poëta, dum iram istam exaggerat per causas suas perque effectus: nimis longe progreditur, nimisque valida utitur expressione atque animosa, ne dicam hyperbolica, quam ut convenire exordio possit;

Αὐτοὺς δ' ἑλώρια τεῦχε κύνεσσιν
Οἰωνοῖσί τε πᾶσι.

Ipsos autem prædam dilaniandam fecit canibus
Alitibusque omnibus.

Lanienam Heroum immanem expli-

explicat Didymus, unus e melioribus Homeri interpretibus. Non cogitat eſſe hunc Heroa ſuum, de quo loquitur, cujusque immoderatos animi affectus ut in majus extollat, voces quærit præter morem grandes, quibus ob oculos ponat calamitates & ſtrages, quas intulit Achivis. In propoſitione, quæ ſimplex eſſe debet, poterat non ita particulatim rem omnem complecti: nihil attinebat repetere ſingula; ſatis enim multa dixerat, ubi iram iſtam *pernicioſam Achivis* dixerat. Affectationis aliquid habet, toties in eadem re oberrare: & delectatur quoque amplificatione eorum, quæ tacere debebat, vel certe imminuere. Longius etiam exſpatiatur in iſto ἀυτȣ̀ς δ' ἑλώρια τεῦχε, &c. Quinimo imponit lectori exaggeratione ſua familiari. In magno enim iſto Heroum numero, quos Achillem iræ ſuæ immolaſſe refert, excepto Patroclo

troclo non temere Heroem ullum invenias. Dubito num quisquam eorum, qui perierunt, bono jure Herois titulo insigniri potuerit. Præterea nunquam ad hanc enumerationem descendi debet in propositione, ubi & invocatio est immista. Id vero quod addit Poëta, prorsus est vitiosum, & contrario sensu intricat orationem;

Διὸς δ' ἐτελείετο βουλή.

Jovis autem perficiebatur voluntas.

Oblitus videtur habere se sermonem cum Musa sua, quæ Dea est, quæ novit omnia, quæ nihil debet oblivisci eorum, quæ novit. monet illam fuisse voluntatem Jovis, ut hæc omnia fierent. Atqui Musæ erat, instruere Homerum de occulta Deorum voluntate, deque ordine fatorum; non autem Homeri, ea docere Musam,

Musam, Mnemosynes & Jovis filiam, id est Intellectus & Memoriæ. Multo absurdius est adjungere hæc verba ad amplificationem ruinæ & calamitatum Græciæ, quarum causa fuit ira Achillis, cum ea ipsa ira ad vindicias sui Deôs quoque ad partes traxerit, Deorumque voluntas fuerit & consilium, ut ob hanc iram periret, quantum erat in exercitu strenuorum virorum. Et profecto nihil habet, quo ulterius provehat atque extendat horribiles hujus iræ effectus, qui excidii atque internecionis Grajorum auctorem faciat Jovem, stragemque eam irreparabilem dicat fuisse voluntatem Jovis, benigni alioquin & benefici. Unde apud Romanos *Jupiter* est quasi *juvans pater*.

Haud facile quis dixerit, ubi finiatur invocatio: duos sequentes versus involvit, & si bene atten-

attendas, confunditur cum narratione. Præterea, ut verum fateamur, quomodocunque explicare libuerit hæc verba, affectationem ſemper aliquam reperiemus; nimis feſtinant ſententiæ morales in limine operis. quod per ſe non eſt morale, & id quidem in quarto verſu. Nondum vacat lectori attendere ad has reflexiones: inſtrui antea debet de ſubjecto, præveniri atque aliquantum incaleſcere.

Nunc Odyſſeæ videamus initium, & examinemus ſi rationi aliquanto plus ſit conſentaneum:

Ἄνδρα μοι ἔννεπε, Μοῦσα, πολύτροπον,
ὃς μάλα πολλὰ
Πλάγχθη, ἐπεὶ Τροίης ἱερὸν πτολίεθρον
ἔπερσε·
Πολλῶν δ' ἀνθρώπων ἴδεν ἄστεα, καὶ
νόον ἔγνω.
Πολλὰ δ' ὅγ' ἐν πόντῳ πάθεν ἄλγεα ὃν
κατὰ θυμὸν,
Ἀρνύμενος ἥν τε ψυχὴν καὶ νόστον ἑταί-
ρων·
Ἀλλ' οὐδ' ὧς ἑταίροις ἐῤῥύσατο ἱέμενός
περ·
Αὐτῶν γὰρ σφετέρῃσιν ἀτασθαλίῃσιν
ὄλοντο.

Virum consiliis abundantem dic
mihi, Musa, qui valde multum
Vagatus est, ex quo Trojæ sa-
cram urbem evertit:
Multorum autem hominum vidit
urbes, & mores cognovit:
Multos vero ille in mari passus est
angores suo in animo,
Redimere studens suamque ani-
mam & reditum sociorum.

Sed

Sed ne sic quidem servavit socios,
quamvis cuperet:
Suis enim ipsorum flagitiis perierunt.

Ecce Heroem admirabilem, quem character suus callidum, astutum, & versipellem facit: quamvis interpretes emolliant nonnihil illud πολύτροπον ἄνδρα, ut excusent Homerum. Ego vero non video, quomodo emolliri possit; cum in toto contextu operis nulla alia virtute insignis sit Ulysses, præterquam calliditate & versutia, eaque non semper sine fraudibus & mendaciis, quod parum est Heroicum; & Minerva ipsa, quamvis Ulyssem impensissime foveat, non possit sibi temperare, quin id nonnunquam objiciat ei atque exprobret.

Si quis contendat hanc calliditatem nihil esse aliud, nisi dexteritatem vividi ingenii; cur non etiam ad

socio-

ſociorum ſuorum ſalutem ea eſt uſus? cur ad ſui duntaxat conſervationem omnes animi nervos intendit? Sed *perierunt illi ſuis ipſorum flagitiis.* Heros noſter tam ſapiens, tam conſummatæ prudentiæ, nonne debebat incumbere, ut tantam a ſuis calamitatem averteret? Cauſa ipſa, cur perierint, ridicula eſt & fabuloſa:

Οἳ κατὰ βοῦς ὑπερίονος ἠελίοιο
Ἤσθιον· αὐτὰρ ὃ τοῖσιν ἀφείλετο νόστιμον
ἦμαρ.

Qui boves Hyperionidæ Solis
Comederunt: aſt ille his abſtulit
reditus diem.

Longe quæſita eſt pereundi cauſa; & aut Heroi aut Poëtæ non libuit ſervare miſeros ſocios. Quod ſi Ulyſſis providentia minor fuerit, quam ut conſulere potuerit incolu-

mitati

mitati suorum: nonne hoc dissimulanter transire debuit Poëta? qua tandem ratione cogitur ab hoc articulo inchoare, tantamque Herois sui imbecillitatem in fronte Poëmatis & in loco omnium illustrissimo omnibus palam facere; Musamque suam precari, *ut dicat insignem illum Heroa, qui sibi soli reditum procuraverit, reliquos autem commilitones omnes perire siverit?* Poteſtne quicquam excogitari tam parum Heroicum, tam ignavum, tamque plebejum? ex hujus nævi animadversione insignem suo Heroi virtutem excudit Torquatus Tassus in propositione Poëmatis, de quo dicit,

E sotto à i santi
Segni ridusse i suoi compagni
erranti.

Et sub sanctis signis reduxit errantes suos commilitones.

Simplicius est Æneidos initium magisque

giſque naturale; propoſitio ipſa nihil habet implexum aut intricatum. Videamus:

Arma virumque cano, Trojæ qui
primus ab oris
Italiam fato profugus Lavinaque venit
Litora. multum ille & terris
jactatus & alto
Vi Superûm, ſævæ memorem
Junonis ob iram.

Oportet eſſe hominem magnæ virtutis, atque exiſtimationis, qui inimicam habeat Deorum Reginam. pergit:

Multa quoque & bello paſſus,
dum conderet urbem,
Inferretque Deos Latio, genus
unde Latinum,
Albanique patres, atque altæ
mœnia Romæ.

Ex

Ex hoc comparationis ſpecimine, quod dedi, poteſt ſibi quivis comparare inter ſe quæ reſtant.

XVI. Concluſio Diſſertationis.

Eruditis decidendum relinquo quid ſtatuendum ſit de admirabili hoc Poëtarum pari, ſi modo ad examen revocare velint veritatem & æquitatem harum obſervationum, & expendere Grammaticorum (quos Criticorum plebem non inepte quis dixerit) judicia; qui cum magnificentiam elocutionis Homericæ, verſuumque pompam, ad quam Virgilius accedere non potuit, admirarentur unice, & ad hanc lucem caligarent, neque poſſent intimas horum operum virtutes perſpicere, omnes pæne, quotquot fuere, ab Homeri partibus ſteterunt. Judicaverunt autem omnes ut captus eſt Grammaticorum, neque ad animum revocarunt ea, quæ jam dixi.

Ipſe Plutarchus, in libro de Ho-

mero, valde prolixus est in laudanda vasta ejus eruditione, atque universali omnium scientiarum cognitione: satisque adeo copiose demonstrat, quam grandi fuerit genio, in idea, quam exhibet characteris Homerici, præteriens tamen id, quod est Poëmati essentiale. Omnes itaque eruditi, quos dictio Homeri & exteriora illa morantur, non sunt idonei judices. Ut recte atque ordine aliquid statuatur de præclaris hisce operibus, penetrare atque perspicere oportet virtutes essentiales; dimetiri (ut sic loquar) omnes proportiones; examinare, utrum pulcra quæque suo sint loco posita; utrum moderamen illud inter admirabilia & verisimilia cum judicio adhibitum; processeritne audacia, quam Poësis admittit, nimis longe, tumidave sit atque ampullata; utrum decorum in moribus & sententiis exacte & religiose sit observa-

tum ; utrum expreſſiones affectus ſuos tenerasque animi paſſiones inſpirent lectori ; utrum omnia ordinem ſuum tueantur, poſſintque characterem ſuum ſuſtinere ; utrum bona mens ubique eluceat, habeantque ſeſe res omnes eo, quo par eſt, modo : nam, ut prudentiſſime monet Quintilianus, *nihil poteſt placere, quod non decet.* Denique arbitrandum eſt de illuſtriſſimis Poëmatibus, tanquam de magnifico & regali aliquo palatio, cujus prima ac præcipua pulcritudo habetur, totius operis proportio ad partes ſingulas, ſingularumque inter ſe partium convenientia : hæc ſunt, quæ conſiderantur a peritis, non ornatus exterior, qui ſolos delectat ignorantes.

Extat inter veterum Poëtarum Catalecta fragmentum Epigrammatis Auctoris incerti, quod prælucere nobis poterit ad pronunciandum

lio, quo teſtatum faciat, omnes illi debere aſſurgere, ipſum etiam Homerum:

Lib. 2. El. 23.

> *Cedite Romani ſcriptores, cedite Graji:*
> *Neſcio quid majus naſcitur Iliade.*

F I N I S.

